

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych i o szkole ogrodniczej w Tarnowie.

Wysoki Sejmie!

Załatwiając zeszłoroczne sprawozdanie Wydziału krajowego w tym przeduiocie powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 3. lutego 1898 na wniosek komisji gospodarstwa krajowego następujące uchwały:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych, krajowej szkole uprawy roślin włóknistych w Gródku tudzież o kraj. szkole ogrodniczej w Tarnowie.

II. Sejm upoważnia Wydział krajowy do otwarcia I roku nauki w krajowej niższej szkole rolniczej w Suchodole z początkiem roku szkolnego 1898/9.

III. Sejm ustanawia etat osób i płac grona nauczycielskiego krajowej niższej szkoły rolniczej w Suchodole (wyliczenie szczegółowe całego etatu pomijamy).

IV. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu, kredyt w kwocie 3367 złr. na koszta utrzymania szkoły w Suchodole w r. 1898, a kredyt do wysokości 9223 złr. na koszta jej urządzenia.

V. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby z końcem letniego półroczia bieżącego roku szkolnego zwinął jednoroczny kurs dla uprawy i wyprawy roślin włóknistych w Gródku.

VI. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby na następnej sesji sejmowej przedłożył wnioski na reorganizację szkoły ogrodniczej w Tarnowie w tym kierunku, iżby plan nauki teoretycznej odpowiadał umysłowemu poziomowi uczniów do tej szkoły przyjmowanych, a plan nauki praktycznej obejmował w szerszej mierze naukę chmielarstwa i uprawy wikła.

W zeszłorocznem sprawozdaniu o niższych szkołach rolniczych podaliśmy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że zgodnie z intencją Wys. Sejmu a za zgodą c. k. Ministerstwa rolnictwa zniesiono kuratorye poszczególnych szkół i że atrybucye przysługujące kuratoryom z mocy postanowień statutowych przelano na sekcję stałą ko-

misji rolniczej, która odtąd stała się także i w sprawach tych szkół organem doradczym Wydziału krajowego.

Podniesiono w tem sprawozdaniu dalej, że przez to uproszczonym został tok instancyi, że rady i wskazówki, jakie Wydział krajowy otrzyma, będą mu udzielane z punktu widzenia, obejmującego wszystkie szkoły niższe z uwzględnieniem ich kierunku, potrzeb, a co najważniejsza z uwzględnieniem jednolitości toku nauki, jaka powinna w tych szkołach panować przy udzielaniu nauki.

Zaznaczono tam wreszcie, że całe to scentralizowanie agend będzie tylko wówczas miało praktyczne a dla poszczególnych szkół doniosłe znaczenie, jeżeli nad wykonaniem poleceń, wydawanych przez Wydział krajowy na podstawie otrzymywanych od komisji rolniczej rad, czuwać będzie umysłny urzędowy organ nadzorczy tych szkół, któryby w czasie częstych na miejscu dokonywanych lustracji przekonywał się, jak spełniono otrzymane polecenia, informował, jeżeli mylnie lub niewłaściwie postąpiono, i co najważniejsza pilnie zwracał uwagę na metodyczne traktowanie nauki przez poszczególnych nauczycieli, prostując błędy i nie szczędząc rad i wskazówek zwłaszcza tym, co świeżo do zawodu nauczycielskiego weszli i nie mieli możliwości nabycia wprawy w pedagogicznem traktowaniu nauki zwłaszcza w szkole tego poziomu.

Otóż ten od dawna odczuwany brak, na który się także sejmowa komisya gospodarstwa krajowego dwukrotnie użalała w swych sprawozdaniach o niższych szkołach, stara się Wydział krajowy usunąć przez powołanie do służby w Wydziale krajowym z dniem 1. maja 1898 profesora botaniki w wyższej szkole rolniczej dublańskiej i przez poruczenie mu między innymi także fachowego nadzoru nad wszystkimi zakładami naukowymi rolniczymi. Gdy od wprowadzenia w urzędowanie fachowego organu nadzorczego po datę niniejszego sprawozdania krótki, bo zaledwie siedmiomiesięczny przeciąg czasu upłynął, przeto Wydział krajowy dopiero w przyszłem sprawozdaniu będzie mógł podać do wiadomości Wysokiego Sejmu rezultaty zawodowego stałego nadzoru nad szkołami.

I. Szkoła w Bereźnicy.

Szkoła ta w ubiegłym roku szkolnym 1897/8 liczyła drugi rok istnienia i miała na obydwóch latach nauki z początkiem roku szkolnego 26, przy końcu zaś roku 20 uczniów z tych 8 było na drugim, a dwunastu na pierwszym roku. Przy egzaminie rocznym wszyscy uczniowie I. roku w liczbie 12 uzyskali stopień przejściowy, z ośmiu uczniów II. roku siedmiu przeszło na rok III. jeden zaś uzyskał wyjątkowo pozwolenie na powtarzanie II. roku.

Ten wynik rocznego egzaminu jest niewątpliwie bardzo korzystny zwłaszcza, jeżeli się zważy, że skład ciała nauczycielskiego w ciągu dwuletniego istnienia tej szkoły ustawicznie się zmieniał. Z wyjątkiem kierownika i księży katechetów, miejscowych duszpasterzy, reszta personalu ciągłym ulegała zmianom. I tak posadę drugiego nauczyciela fachowego zajmowali w tym czasie kolejno: s. p. Franciszek Cisło, a od chwili nieuleczalnej jego choroby początkowo wędrowny nauczyciel Karol Mielecki, następnie po zwinięciu szkoły w Gródku nauczyciel tejże szkoły Edmund Bielski, wreszcie obecnie Ludwik Kawecki, przeniesiony tu ze szkoły kobiernickiej. Posadę nauczyciela do nauk etementarnych zajmowali kolejno Antoni Pawłusiewicz, następnie Józef Pocij, a obecnie Błaszkiwicz. Instruktorami do robót praktycznych byli: najpierw Stadnicki, potem Remer, a teraz Turakiewicz.

W gospodarstwie rolnem na 30 morgowym obszarze stanowiącym własność szkoły zrobiono, jak na tak krótki stosunkowo przeciąg czasu bardzo wiele; nie znaczy to jednak, aby z gospodarstwa tego miał być już jakiś dochód. Dopiero bowiem wydrenowano cały ten 30 morgowy obszar o nieprzepuszczalnym ilowatym podłożu, teraz nastąpić musi druga niemniej ważna część pracy, mianowicie doprowadzenie do pewnego przynajmniej stopnia kultury tego od szeregu lat nieuprawianego wcale

pola. Brak nawozu stajennego, bo inwentarza z braku własnej paszy powiększyć nie można, a istniejący drogą, kupną paszą wyżywić trzeba, przyjdzie zastąpić nawozami sztucznymi i włożyć w ogóle w tę ziemię niemało pracy, by ją doprowadzić do tego stanu kultury, jakiego od gospodarstwa szkolnego wymagać można

Budynki szkolne i zabudowania folwarczne, po poprawkach i uzupełnieniach, dokonanych w ciągu tego roku w granicach kwot, przyzwolonych na ten cel przez Wysoki Sejm na wniosek Wydziału krajowego, przedstawiają się dobrze i odpowiadają celowi; te ostatnie t. j. folwarczne są co prawda nieco za szczupłe, przy tym jednak stanie inwentarza, jaki z konieczności, to jest z braku własnej paszy jeszcze dłuższy czas utrzymywać przyjdzie i przy tych skromnych plonach, jakie się z pól zbiera, wystarczyć mogą i muszą. Kiedyś w przyszłości, gdy się stan gospodarstwa podniesie, gdy 30 morgów obszaru wyda tyle, ile przy średnim urodzaju dobre gospodarstwo wydać powinno, gdy się wreszcie stan inwentarza podniesie, bo go już będzie czem wychować, nadejdzie pora do wystąpienia wobec Wysokiego Sejmu z odpowiednim wnioskiem.

Na teraz daje się bardzo dotkliwie czuć brak szopy, w którejby można przechować, a tem samem od gnicia na deszczu uchronić narzędzia i sprzęty gospodarskie. Uznając ten brak Wydział krajowy wstawił w preliminarz r. 1899 potrzebny na postawienie szopy kredyt w kwocie 300 złr. do r. III. p. 10 wydatków, jako wydatek nadzwyczajny, jako taki sam wydatek wstawił także Wydział krajowy w r. VII. p. 23 b. kwotę 840 złr. jako resztę, potrzebną na pokrycie kosztów drenowania i o przyznanie tych dwóch nadzwyczajnych kredytów niniejszem uprasza.

II. Szkoła w Horodence.

Ilość kandydatów do tej szkoły zwiększa się z każdym rokiem, a są to przeważnie synowie prywatnych ofycjalistów lub gospodarzy wiejskich, którzy starają się oddać ich do tej szkoły, by poduczyszy się teorii i nabywszy praktyki w wielkiem gospodarstwie, o jakie szkoła jest oparta, mogli po wyjściu ze szkoły znaleźć kawałek chleba w większych majątkach jako pisarze ekonomiczni, lub ekonomowie.

Obok 10 uczniów, którzy przeszli z I. r. na II. i 12 uczniów, którzy z drugiego roku przeszli na trzeci, obok tedy tych 23 dawniejszych uczniów starało się z początkiem roku szkolnego 1897/8 41 nowych kandydatów o przyjęcie na I. rok. Z pomiędzy tej bardzo znacznej ilości przyjęła Dyrekcyja na podstawie wstępnego egzaminu 27 nowych uczniów tak, że szkoła z początkiem ubiegłego roku szkolnego liczyła ich na wszystkich trzech latach 49. W ciągu roku opuściło szkołę przeważnie z pierwszego roku 7, częścią z braku dostatecznej umysłowej kwalifikacyi, częścią z braku kwalifikacyi fizycznej; 1 zaś umarł, ubyłoby zatem w ciągu roku 8 i szkoła liczyła przy końcu roku szkolnego 41 uczniów.

W tej liczbie było 18 (44%) synów ofycjalistów prywatnych, 13 (32%) synów wiejskich gospodarzy, 6 (14%) synów niższych urzędników i 4 (10%) synów rzeźmieślników.

W egzaminie rocznym, odbytym z końcem czerwca 1898, uzyskało przejście z I. r. na II. 19 uczniów, z II r. na III. 10; egzamin końcowy zdali wszyscy 12, i tem samem ukończyli szkołę.

Z pośród ukończonych uczniów 2 powołano do służby wojskowej, 10 zaś udało się na posady przez Dyrekcyę im wskazane. Na tem miejscu nie może Wydział krajowy pominąć tego charakterystycznego, a o opinii szkoły dobrze świadczącego faktu, że od szeregu lat popyt za ukończonymi uczniami tej szkoły znacznie przewyższa podaż. I w tym roku było 16 zgłoszeń do Dyrekcyi z prośbą o dostarczenie ukończonego ucznia, a tylko 10 mogła Dyrekcyja przychylnie załatwić. Świadczy to najlepiej o jakości tej szkoły.

Skład ciała nauczycielskiego nie uległ wyjątkowo w tej szkole żadnej zmianie. Brak stałego kierownika, którego już w zeszłym roku w tej szkole nie było, zastąpiono w ten sposób, że ten sam nauczyciel fachowy, Przemysław Cholewa, pełni obowiązki kierownika i nadal wywiązując się należycie z zadania.

Poruszona przez sejmową komisję gospodarstwa krajowego przed dwoma laty, a w zeszłym roku wznowiona sprawa nabycia dla tej szkoły odpowiedniej przestrzeni ziemi celem zaprowadzenia własnego gospodarstwa, nie mogła być i w tym roku załatwioną zgodnie z intencją komisji a bez narażenia funduszu krajowego na bardzo znaczny wydatek, nie stojący w proporcjonalnym stosunku do istotnej wartości nabyć się mającego kawałka ziemi, ani też do dochodu, jakiby się osiągnąć dało z tego gruntu. Za nabyciem zaś gruntu w znacznej odległości od szkoły, któryby się może powiodło kupić za cenę przystępniejszą, nie mógłby Wydział krajowy przemawiać z dwóch przyczyn: raz, że gospodarowanie na tak odległym kawałku spowodowałoby znaczne zwiększenie kosztów administracyjnych, nieproporcjonalne do obszarów i do dochodów zeń, a powtórę i co ważniejsze, że szkole miasto pożytku wyrządziłoby się raczej szkodę przez niepomierne marnowanie czasu, używanego głównie na to, żeby uczniowie ciągle byli w drodze między obejściem szkolnem, a odległym odeń o 5—7 kilometrów obejściem gospodarskiem. Mimo to Wydział krajowy ma tę kwestyę stale na oku i nie omieszka w razie, gdyby się tylko okoliczności po temu odpowiednio złożyły, wystąpić wtedy przed Wysoki Sejm z odpowiednim wnioskiem.

W budynkach szkolnych, które w ostatnich latach znaczniejsze wykazywały braki, wiele ponaprawiano i odnowiono środkami, jakie Wysoki Sejm na ten cel w budżecie r. 1898 wyznaczył raczył. Dziś zabudowania te mają wygląd schludny, rozmieszczenie poszczególnych ubikacyj dosyć odpowiednie, a przez przeniesienie pralni w odpowiedniejsze miejsce, wybudowanie suszarni dla liści tytoniowych i odrestaurowanie z gruntu mieszkania instruktora zyskał na tem rozkład i zwiększyła się pojemność.

Jedynie dach nad domem administracyjnym jest bardzo zniszczony i wymaga bezzwłocznej naprawy.

Nadzwyczajny wydatek na ten cel, obliczony na 200 złr, wstawił Wydział krajowy do preliminarza wydatków tej szkoły na r. 1899 w r. II. poz. 9., a nadto wstawił tam jeszcze Wydział krajowy w poz. 10. kwotę nadzwyczajną 150 złr., a w poz. 11. kwotę 200 złr. Pierwsza ma posłużyć na skromne umeblowanie pokoju gościnnego, druga zaś na kupno wózka do wyjazdu, gdyż obecny jest już zupełnie zużyty.

III. Szkoła w Jagielnicy.

W ubiegłym roku szkolnym 1897/8 miała ta szkoła 37 uczniów, mianowicie 15 na I. 13 na II, a 9 na III roku nauki.

Z pomiędzy nich było 29 (78%) synów włościańskich, 7 (19%) synów oficyalistów prywatnych, a 1 (3%) syn nauczyciela ludowego.

Przy egzaminie rocznym uzyskało na 28 uczniów I. i II. roku 27 stopień przejściowy na kurs wyższy; zaś uczniowie III. roku w liczbie 9 zdali z dobrym rezultatem końcowy egzamin.

W składzie grona nauczycielskiego nie zaszła żadna zmiana; jedynie praktykant Turakiewicz, który tu przez rok wprawiał się praktycznie do przyszłego zawodu pod okiem starszych, doświadczonych nauczycieli tej szkoły, został przeniesiony w charakterze instruktora do szkoły w Bereźnicy. Na jego miejsce pzeznaczono do Jagielnicy na praktykę Turskiego ukończonego ucznia wyższej szkoły dublańskiej — ten jednak po kilku miesiącach ustąpił dobrowolnie.

Gospodarstwo na obszarze 30 morgowym, częścią wydzierżawionym, częścią własnym, prowadził, jak dotąd sam kierownik p. Świeżawski i uzyskał przeciętny

dochód z morga 28 złr. Ten rzeczywiście świetny rezultat, osiągnięty przeważnie dzięki znanej zapobiegliwości kierownika, da się bez ujmy dla jego zasługi wytłumaczyć tą okolicznością, że koszta administracyjne i robocizny były żadne, gdyż wszystkie roboty w oborze w stajni i na polu wykonywali wyłącznie uczniowie.

Budynki gospodarskie i budynki szkolne, doprowadzone w ostatnich dwóch latach do porządku, odpowiadają w zupełności potrzebom, a przez wybudowanie lodowni i lokalu na mleczarnię w ostatnim roku usunięto ostatni brak, dostarczając zarazem szkole nowego dziś tyle pożądanego obiektu do demonstracji i nauki. W mleczarni brakuje dobrej centryfugi, ulepszonego systemu, koszt jej sprawienia wstawił Wydział brakuje do preliminarza nadzwyczajnych wydatków w r. IV. poz. 15. w kwocie 190 zł. Również wstawił Wydział krajowy do preliminarza w r. II. poz. 9. jako wydatek nadzwyczajny kwotę 220 złr. niezbędnie potrzebną na poszycie dachów na stodole i szopie i na urządzenie skromnej łazienki dla uczniów.

IV. Szkoła w Kobiernicach.

W ubiegłym roku szkolnym 1897/8 odbył się w tej szkole po raz pierwszy jednoroczny kurs rolniczy dla nauczycieli szkół ludowych, urządzony na życzenie krajowej Rady szkolnej i przy częściowem pokryciu kosztów ze strony skarbu państwa. Na kurs ten wydelegowała krajowa Rada szkolna 10 nauczycieli szkół ludowych z różnych stron kraju, którzy w ciągu roku mieli nabyć potrzebnej wiedzy teoretycznej i zaznajomić się praktycznie z wszystkimi robotami w polu. Nauki na tym kursie udzielali według planu ułożonego w porozumieniu z krajową Radą szkolną, obadwaj nauczyciele fachowi w szkole zatrudnieni, mając do pomocy trzecią siłę przydzieliło ją tam w charakterze zastępcy nauczyciela fachowego.

Z początkiem bieżącego roku szkolnego 1897/8 rozpoczął się w tej szkole drugi z kolei taki kurs, na który Rada szkolna krajowa wysłała również 10 nauczycieli. Wydatek, spowodowany tym kursem a obliczony w tej samej wysokości jak dotąd, pokryć ma skarb państwa i fundusz krajowy. Część przypadającą na fundusz krajowy umieszczono w preliminarzu wydatków funduszu krajowego w rubr. XV. Jest ona wprawdzie wyższą, jak w ubiegłym roku, gdyż się ją prelinuje w kwocie 2.400 złr. zamiast jak dotąd w kwocie 1400 złr.; jest to jednak zwiększenie pozorne, gdyż równocześnie wstawiono do preliminarza dochodów funduszu krajowego kwotę 1000 zł. z subwencji państwowej na cel tego kursu przyrzeczonej. Dotąd zaś prelinowano ten wydatek „netto“.

Skład grona nauczycielskiego tej szkoły, dotąd dosyć często zmieniany, nie utrzymał się i w ciągu okresu, objętego niniejszem sprawozdaniem. Mianowicie przeniesiony został w stan spoczynku nauczyciel do nauk elementarnych Zygmunt Ziemiański, a jego miejsce zajął Józef Zagęczek; dalej przeniesiony został do Bereźnicy fachowy nauczyciel Ludwik Kawecki, a na jego miejsce mianowany Adolf Poniński, dotychczasowy zastępca nauczyciela fachowego; wreszcie uwolniony został instruktor do robót praktycznych Tadeusz Cholewa, a na tę posadę przeniesiony instruktor z Bereźnicy Jan Remer; na ostatek stypendysta Wydziału krajowego Józef Froń, ukończony uczeń wyższej szkoły rolniczej w Tetschen-Liebwerd, mianowany został zastępcą fachowego nauczyciela i przydzielony do Kobiernic do pomocy wobec zwiększonej pracy skutkiem trwania kursu dla nauczycieli ludowych.

Co do spraw, dotyczących szkoły samej, to liczba uczniów z początkiem roku szkolnego wynosiła 35, z tego ubyło w ciągu roku siedmiu tak, że do egzaminów rocznych przystąpiło 28, mianowicie z I. roku 8, z II. roku 13, z III. roku 7. Wymogom egzaminu wszyscy uczynili zadość, a 7 uczniów III. roku zdało także z dobrym skutkiem egzamin główny.

Wśród uczniów było 31 synów włościańskich t. j. 88%, 3 synów oficyalistów prywatnych tj. 9% wreszcie 1 syn urzędnika.

Z siedmiu uczniów, którzy szkołę ukończyli, pięciu przyjęło obowiązek oficyalistów prywatnych, jeden wstąpił do seminarjum nauczycielskiego, a jednego wzięto do wojska.

W budynkach zakładowych porobiono konieczne naprawy w granicach kwot, wyznaczonych przez Wysoki Sejm w budżecie tej szkoły na r. 1898, nadto dobudowano potrzebne ubikacje, których koszt był budżetem przewidziany.

Zapowiedziane w zeszłorocznem sprawozdaniu drenowanie pól, rozpoczęte po zbiorach, będzie w przyszłym roku wykończzone, a wydatek w resztującej kwocie 756 złr. wstawiono w preliminarz budżetu tej szkoły na r. 1899 w r. VII. p. 23.

V. Szkoła w Suchodole.

Na mocy upoważnienia Wysokiego Sejmu, zawartego w uchwale przytoczonej na wstępie niniejszego sprawozdania, otwarty został w dniu 15 września b. r. pierwszy rok nauki w tej nowej szkole.

Z pośród 18 synów włościańskich, którzy kompetowali o przyjęcie, przyjęto na podstawie egzaminu wstępnego piętnastu.

Provizoryczne kierownictwo szkoły objął Edmund Bielski, fachowy nauczyciel z Bereźnicy, nauczycielem do nauki elementarnej zamianował Wydział krajowy Romana Sygnarskiego, nauki religii udziela ks. Józef Ramocki, wikaryusz z Krosna, funkcyę instruktora pełni Jan Górski, nauczyciel zwinętej szkoły gródeckiej. Stosując się bowiem do uchwały Wysokiego Sejmu pod V) przytoczonej zwinął Wydział krajowy z końcem letniego półroczka szkołę wyprawy i uprawy roślin włóknistych w Gródku, sprzedał inwentarz żywy i martwy, grunt oddał w posiadanie właścicielowi tj. Radzie gminnej, dom wydzierżawił, przybory naukowe, o ile były do użycia, przeniósł do Suchodołu, wreszcie nauczyciela tej szkoły, Jana Górskiego przeniósł do Suchodołu, gdzie p. Górski z chwilą otwarcia III r. nauki będzie pełnił funkcyę trzeciego nauczyciela fachowego. Dopóki to jednak nie nastąpi, nie obsadzi Wydział krajowy posady instruktora, którą przez ten czas zajmie Górski.

Budynki szkolne wykończzone z małą zwłoką odebrane zostały od przedsiębiorcy przed otwarciem szkoły, reszta zabudowań w własnej administracyi prowadzona z chwilą oddania do druku niniejszego sprawozdania została wykończzona, a drobne uzupełnienia w wewnętrznem urządzeniu budynków folwarcznych zostaną zj pierwszą wiosną dokończzone.

Całkowitego rachunku z kosztów budowy, zestawionego dokładnie i z szczegółami, nie może jeszcze Wydział krajowy przedłożyć w niniejszem sprawozdaniu, stwierdzić tylko może, że ogólny wydatek nie przeniesie kwoty wyznaczonej budżetem.

Preliminarz budżetu tej szkoły na r. 1899 po raz pierwszy figuruje wśród preliminarzy reszty szkół rolniczych; układem nie różni się w niczem od preliminarzy reszty szkół tej kategorii, co do treści odbiega od tamtych o tyle, że szkoła ta ma dopiero jeden rok nauki, a drugi będzie miała od lipca, że zatem liczba uczniów, liczba nauczycieli — a co za tem idzie — kosztu utrzymania są mniejsze. Zawiera tylko preliminarz ten trzy propozycye jednorazowych wydatków nadzwyczajnych, mianowicie: w poz. 17. kwotę 300 zł., w poz. 19. kwotę 400 zł., wreszcie w poz. 20. kwotę 1230 zł.

Preliminowana w poz. 17. kwota 300 zł. posłużyć ma na sprawienie przyrządów mleczarskich, mianowicie na kupno separatora i naczyń blaszanych. Wydatek

jednorazowy w poz. 19. w kwocie 400 zł. preliminowany posłuży na kupno sikawki i naczyń na wodę. Wreszcie kwota 1230 zł. jednorazowo w poz. 20. preliminowana posłużyć ma:

- a) na postawienie szopy na wozy i spichrza na zboże kosztem 600 zł. nie licząc w to ceny materiału, który z budowy pozostał;
- b) na przykupno zboża do siewu za 300 zł.;
- c) i na kupno nawozów sztucznych i obornika za 330 zł.

Jak z powyższego objaśnienia tych cyfr budżetowych wynika, wydatki te są niezbędne i nie tylko trzeba je ponieść ze względu na szkołę i jej zadanie, ale wprost ze względu na gospodarkę, jaką się ma prowadzić na 30 morgowym gruncie od miasta wydzierżawionym, który dotąd również w dzierżawę wypuszczony skutkiem małych, a raczej żadnych wkładów, kompletnie jest wyjałowiony.

* * *

Kończąc na tem skreślenie stanu niższych szkół rolniczych w okresie, jaki upłynął od ostatniego sprawozdania po dzień dzisiejszy, Wydział krajowy pozwala sobie jeszcze nadmienić, że we wszystkich tych szkołach zwiększono na życzenie rzymsko-katolickiego konsystorza metropolitarnego począwszy od nowego roku szkolnego ilość godzin, wyznaczonych na naukę religii. Skutkiem zwiększonych czynności księży obu obrządków udzielających tej nauki, zwiększyło się też wynagrodzenie, jakie pobierali za swój trud. To też w preliminarzu każdej szkoły pozycya, zawierająca remuneracyę ks. katechetów została odpowiednio podwyższoną.

Dalej zaznacza Wydział krajowy, że podobnie, jak to miało miejsce w ubiegłych latach, udzielał krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi kolejno we wszystkich niższych szkołach nauki o pielęgnowaniu zwierząt domowych w czasie choroby, i o udzielaniu pierwszej pomocy w nagłych wypadkach. Jedynie w szkole horodeńskiej udzielał tej nauki zastępczo w ubiegłym roku weterynarz powiatowy, gdyż weterynarz krajowy z braku odpowiedniego docenta w średniej szkole czernichowskiej wyjątkowo w zeszłym roku bawił przez drugie półrocze w Czernichowie, aby tam udzielać nauki weterynaryi.

Następnie nadmienia Wydział krajowy, że naukę mleczarstwa i w ogóle racjonalnego obchodzenia się z nabiałem uregulowano w tych szkołach w ten sposób, że jej udziela jeden z fachowych nauczycieli. A że z wyjątkiem szkoły jagielnickiej znajduje się w każdej szkole jeden nauczyciel, który się za granicą kosztem funduszu krajowego w mleczarstwie teoretycznie i praktycznie kształcił, przeto odpadła już potrzeba wysyłania kolejno do każdej szkoły instruktora mleczarstwa dla mieswania tam popularnych pouczeń. Jedynie do Jagielnicy, gdzie jak powiedziano, brak takiego nauczyciela, udaje się instruktor-adjunkt Dr. Rylski dla odbycia z chłopcami kursu mleczarskiego.

Wreszcie nadmienia jeszcze Wydział krajowy, że krajowy Związek ochotniczych straży pożarnych wysłał w odpowiedniej porze do wszystkich niższych szkół swych instruktorów, którzy odbywali w każdej szkole kilkudniowe kursy strażackie wprawiając młodzież do należytego obchodzenia się z sikawką, do wprawnego używania przyrządów strażackich i do organizowania prawidłowo funkcjonującej służby pożarnej na wypadek ognia.

Tymi kilku rysami ogólnymi kończymy rzecz o niższych szkołach rolniczych, a przejdziemy do omówienia spraw tarnowskiej szkoły ogrodniczej.

Szkoła ogrodnicza w Tarnowie.

Uchwałą pod VI) we wstępie niniejszego sprawozdania przytoczoną polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, ażeby na następnej sesji sejmowej przedłożył wnioski na reorganizację tej szkoły w tym kierunku, iżby plan nauki teoretycznej odpowiadał umysłowemu poziomowi uczniów do tej szkoły przyjmowanych, a plan nauki praktycznej obejmował w szerszej mierze naukę chmielarstwa i uprawy wikla.

Wezwwanie to poprzedziła uwaga, jaką sejmowa komisya gospodarstwa krajowego uczyniła w swem sprawozdaniu, że rzecz ta nie może być jednak dorywczo załatwioną i że Wydział krajowy powinienby przedtem dokładnie zbadać plan całej szkoły, nim przystąpi do reorganizacji. Idąc też za tą wskazówką, Wydział krajowy badał dwukrotnie w znaczniejszych odstępach czasu cały ustrój tej szkoły, zebrał potrzebne materiały, a nadto wezwał kierownika szkoły, by on ze swej strony także się zastanowił nad zamierzoną reorganizacją w duchu uchwały sejmowej i by o swoich spostrzeżeniach, nabytych w ciągu długoletniego pobytu w tej szkole zdał sprawę Wydziałowi krajowemu.

Zgromadzony w ten sposób cały materiał nie został jednak do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania do tyle opracowany, by Wydział krajowy mógł już teraz wystąpić przed Wys. Sejmem z zarysem projektu reorganizacyjnego, dokładnie w szczegółach obmyślanym. Nie przedkładając obecnie tego projektu, nie spełnia wprawdzie Wydział krajowy polecenia Wysokiego Sejmu, sądzi jednak, że raczej mu należało tak postąpić, aniżeli przedłożyć plan reorganizacji nie zupełnie jeszcze dojrzały, bo w szczegółach dla pospiechu nienależycie obmyślany.

Z tych tedy powodów postanowił Wydział krajowy nie przedkładać w bieżącej sesji planu reorganizacyjnego, lecz odłożyć to do przyszłej sesji, kiedy dłuższy przeciąg czasu dozwoli rzecz całą z rozważą i dokładnie opracować.

Przechodząc do spraw, dotyczących wewnętrznych stosunków tej szkoły, nadmienia Wydział krajowy, że z początkiem roku szkolnego 1897/8 miała szkoła na wszystkich latach nauki 24 uczniów; z tej liczby ubyło w ciągu roku 5 tak, że przy końcu roku szkolnego było 19 uczniów. Z pomiędzy owych 5 uczniów było trzech wychowanków zakładu drohowyckiego, których kuratoryja oddała do Tarnowa pragnąc ich kosztem fundacyi hr. Skarbka wykształcić na ogrodników. Brak zamiłowania do tego wyznaczonego im zawodu, a co zatem poszło, brak chęci do pracy skłoniły ich do proszenia o uwolnienie z tej szkoły.

Z 19 uczniów, którzy przy końcu roku szkolnego w szkole się znajdowali, zdało 18 egzamin roczny i uzyskało przejście na wyższy rok nauki — z tych 7, którzy byli na III. roku, zdali egzamin główny i tem samem ukończyli szkołę.

Na bieżący rok szkolny 1898/9 liczba uczniów się wzmogła i wynosi 25, mianowicie 14 na I. 7 na II. a 4 na III. roku nauki.

W składzie grona nauczycielskiego zaszła jedynie ta zmiana, że Ordynaryat biskupi odwołał katechetę ks. Wawrzyńca Okulickiego, Oratoryanina, a w jego miejsce wyznaczył ks. Franciszka Pałkę, katechetę szkół ludowych.

Z innych spraw niema Wydział krajowy ważniejszej do zanotowania, jedynie tylko nadmienia, że drewniany budynek mieszczący sypialnię uczniów, gdzie się był grzyb pokazał, jak o tem w zeszłorocznem sprawozdaniu wzmiankowano, odrestaurowano kosztem 600 zł., w budżecie wyznaczonych, że dalej za kwotę 300 zł., wyznaczoną w tegorocznym budżecie, nabyto dla szkoły najpotrzebniejsze środki naukowe

kompletując tem skromny zbiór, jaki szkoła dotąd posiadała; wreszcie za zezwoleniem Wydziału krajowego brała szkoła udział w lwowskiej jubileuszowej wystawie ogrodniczej, zyskując do dawniej otrzymanych najwyższych nagród nową.

Al. 4-5. Na podstawie powyższego przedstawienia rzeczy o krajowych niższych szkołach rolniczych i o tarnowskiej szkole ogrodniczej przy dołączeniu rocznych sprawozdań Dyrekcji tych szkół Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych i o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie, dnia 3. grudnia 1898.

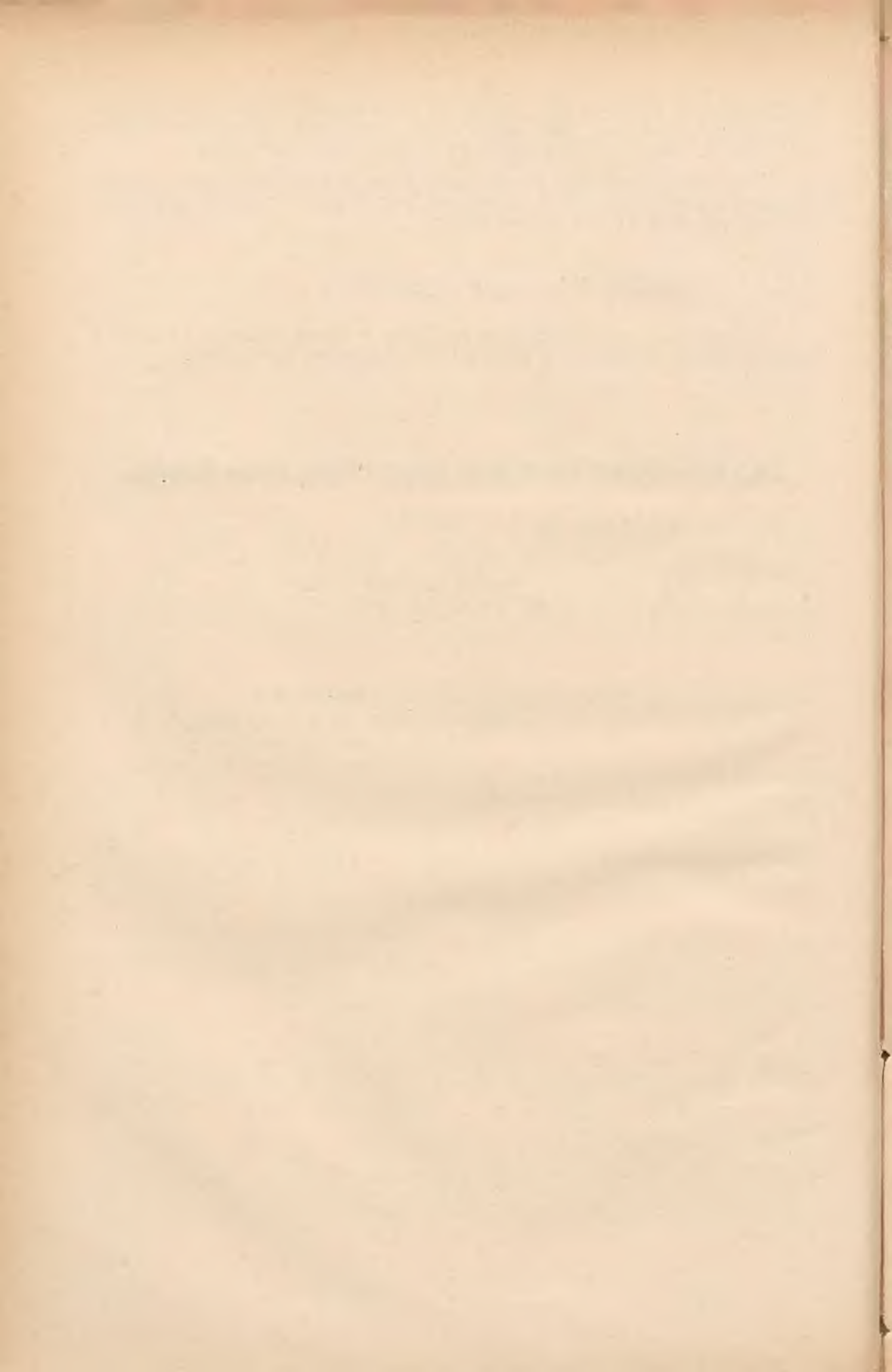
Marszałek krajowy:

St. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Stanisław Brykczyński w. r.

Zastępca członka Wydziału krajowego.

SPRAWOZDANIE

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy

za rok szkolny 1897/8.

A. Ogólne wiadomości o szkole.

Założona w r. 1896 szkoła odbywała przy zwiększonej ilości uczni drugi rok swego istnienia wśród pracy około dokonania urządzenia ostatecznego tak budynków, jak organizacyi gospodarstwa, osuszenie pól i parceli budowlanych przez drenowanie i innych rozlicznych czynności, których początkujące gospodarstwo szkolne i sama szkoła wymagała. Cel szkoły — kształcenie uczni na zdolnych i praktycznych małych gospodarzy — nie uległ zmianie, ale i w tym roku niewłaściwy temu celowi materiał napłynął do szkoły, bo nie synowie zamożnych gospodarzy wiejskich, ale przeażnie, jak poniżej zestawienie wykaże, synowie wyrobników lub innych sfer dały materiał na uczni nowego rozpoczynającego się roku. Przez samo położenie szkoły w okolicy, gdzie gospodarstwo stoi na najniższym stopniu, a ludność wyszczególnia się brakiem inteligencyi i przedsiębiorczości, brakiem wszelkiej zdolności myślenia o przyszłość nowych generacyi, oparcie się szkoły na materiale napływającym z najbliższych okolic nie da się prawdopodobnie i w przyszłości osiągnąć i szkoła zdaje się i w przyszłości zasilać się będzie materiałem uczni z różnych stron kraju naszego napływających. A że taka mieszanina chłopców z najróżnorodniejszych okolic, różnych co do zwyczaju, co do klimatu, co do gleby, nie ułatwia prowadzenia szkoły niższej, która właściwie nie zapuszczając się w szerokie teorye, powinna, oparta na miejscowych warunkach, te poprawiać i wskazywać sposoby i skutki lepszej uprawy wśród miejscowych warunków, to samo przez się tłumaczy. się Gdy jednak warunków położenia zmienić nie można, musi się starać szkoła i wśród tych trudniejszych warunków spełnić wedle sił wskazane jej zadanie.

II. Warunki i termin przyjęcia kandydatów do szkoły.

Chcący wstąpić jako uczeń zwyczajny do tej szkoły winien:

- a) wnieść najdalej do 30. maja do Dyrekcji szkoły w Bereźnicy p. Stryj podanie o przyjęcie z dołączeniem:
1. metryki urodzenia i chrztu mającej udowodnić, że kandydat ukończył 16. rok życia;
  2. świadectwa szkolnego z ukończonej z dobrym postępem szkoły ludowej i nauki uzupełniającej;
  3. świadectwa moralności, o ile był po ukończeniu szkoły przy własnem lub obcem gospodarstwie zajęty przed zgłoszeniem się do szkoły rolniczej. Świadectwo to wystawia duszpasterz i Zwierzchność gminna;
  4. świadectwa zdrowia wystawionego przez lekarza;

b) Kandydat winien w dniu oznaczonym przez Dyrekcyę szkoły poddać się egzaminowi wstępnemu, który ma wykazać stopień rozwoju umysłowego ucznia; egzamin ten daje podstawę do osądzenia, czy i o ile uczeń z nauki w szkole udzielanej w przyszłości będzie mógł korzystać.

c) Koszt roczny całego utrzymania ucznia, prócz butów i bielizny, wynosi 150 złr., który to wydatek ponosi albo uczeń, albo Wysoki Wydział krajowy, o ile uczeń na utrzymanie z funduszu krajowego przyjętym został. O przyjęciu nie rozstrzyga przedłożone świadectwo ubóstwa, tylko uchwała Wysokiego Wydziału krajowego.

d) Każdy wstępujący uczeń powinien być zaopatrzony w dostateczną ilość bielizny (6 par) i 2 pary butów z cholewami.

III. Trwanie nauki i rozpoczęcie roku szkolnego.

Nauka cała w krajowej niższej szkole rolniczej w Bereźnicy trwa 3 lata. Rok szkolny rozpoczyna się 1. lipca, a kończy się ostatniego czerwca następnego roku.

IV. Egzamina i świadectwo.

Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina ze wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną. O wyniku tegoż egzaminu, który rozstrzyga o przejściu ucznia na wyższy kurs nauki, zawiadamia Dyrekcyja rodziców lub opiekuna ucznia pisemnie.

Uczeń, który przy rocznym egzaminie nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu ze wszystkich przedmiotów nauki, nie może przejść na rok wyższy nauki. Po skończeniu trzech lat nauki zdaje każdy uczeń egzamin końcowy z całości nauk zawodowych (rolnictwa, hodowli i administracyi) przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku egzaminu otrzymuje świadectwo z ukończenia nauki, w którym wyrażonym jest osobno postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dostateczny, — a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie, a względnie zaledwie odpowiednie. Świadectwo to ma służyć jako dowód wiedzy wymaganej w małym gospodarstwie. Nieodpowiedzenie przy egzaminie przynajmniej na stopień dostateczny pociągnie za sobą świadectwo, w którym stopień niedostateczny wiedzy wyraźnie będzie podany.

B. Skład grona nauczycieli.

1. Henryk Rogala Rozwadowski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczył rolnictwa, botaniki 9 godzin tygodniowo, prócz tego w ciągu roku w zastępstwie nauczyciela fachowego uczył nauk przyrodniczych i hodowli. Prowadził administracyę gospodarstwa szkolnego, kuchni zakładowej i kancelaryę szkolną.

2. Ś. p. Franciszek Cisło, nauczyciel fachowy, spełniał swe obowiązki od dnia 23. lipca do 18. grudnia 1897; udzielał nauki przyrodniczej, hodowli, rysunków 12 godzin tygodniowo, pomagał w dozorze uczni i czuwał nad oborą szkolną. Nieuleczalna choroba, na którą od dłuższego czasu cierpiał, położyła 20. maja b. r. kres jego pracowitemu i cichemu życiu. Dalsza nauka odbywała się przez zastępstwo, które spełniał przez styczeń i połowę lutego p. Karol Mielecki, wędrowny nauczyciel rolnictwa; po zamknięciu zaś kursu nauki roślin włóknistych w Gródku p. Edmund Bielski, nauczyciel fachowy tamtejszej szkoły. Braki w miarę czasu uzupełniał kierownik; że jednak na ciągłych zastępstwach jednostajność i skuteczność nauki ucierpieć musiała, to było do przewidzenia.

3. Józef Deodat Pocię, mianowany dekretem z dnia 30. czerwca 1897 do L. 34832 nauczycielem elementarnym; udzielał tych elementarnych przedmiotów do końca roku szkolnego w 23 godzinach tygodniowo, pomagając równocześnie w prowadzeniu kancelaryi.

4. Jan Remer, pełnił obowiązki instruktora w gospodarstwie szkolnem i dozorował uczni w czasie wykonywania zajęć praktycznych.

5. Ks. Kanonik Zdzisław Łuczycy, katecheta szkół miejskich w Stryju, udzielał nauki religii rzym. kat. 1 godzinę tygodniowo dla obu lat nauki.

6. Ks. Grzegorz Komorzański, proboszcz miejscowy, udzielał nauki religii grecko katolickiej dla uczni tegoż obrządku w 1 godzinie tygodniowo.

C. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka dzieliła się na naukę teoretyczną i na naukę praktyczną. Nauka teoretyczna obejmowała następujące przedmioty przez niżej podaną ilość godzin w tygodniu.

Przedmioty i ilość godzin, w których tychże udzielano.

L. p.	P r z e d m i o t	Ilość godzin tygodniowo	
		I. rok	II. rok
1	Religia	1	1
2	Polskie	5	3
3	Ruskie	2	1
4	Rachunki	3	3
5	Geografia i historia	2	2
6	Nauki przyrodnicze	6	4
7	Kaligrafia	2	1
8	Rysunki	2	1
9	Botanika	—	2
10	Rolnictwo	—	3
11	Hodowla	—	3
12	Dyspozycye folwarczne	—	1
13	Śpiew	1	1
Razem godzin tygodniowo		24	26

b) Nauka praktyczna opierała się o gospodarstwo szkolne. Wszelkie roboty w tem gospodarstwie potrzebne i obsługę inwentarza wykonywali uczniowie przy ścisłym dozorze ze strony instruktora i nauczycieli, przyczem zaraz na miejscu otrzymywali objaśnienia przyczyn wykonywania roboty. Również byli używani do robót drenarskich, do robót w ogrodzie, aby i z temi robotami praktycznie obeznać się mogli. W miesiącach zimowych w czasie na zajęcia praktyczne przeznaczonym wykonywali uczniowie roboty kołodziejskie. Na opłatę dochodzącego stelmacha użyto funduszu, przyzwolonego najlaskawiej przez Wysoki Wydział krajowy, a prace przez uczniów wykonywane wykazały, że ten niewielki na ten cel ofiarowany fundusz został pożytecznie użyty, gdyż każdy z uczących się nauczył się robić grabie, styliska, drobne części do wozu, zrobili uczniowie sami kilka drabin siennych, kilka poklatów do bron drewnianych, a także wasąg na duży wóz do wyplatania. Potrzebę zaś tej nauki pojmie każdy, który mieszka na wsi i jest zajęty przy małym gospodarstwie, gdzie prawie codzien potrzebna jaka taka znajomość obchodzenia się z siekierą przy naprawie potrzebnych codziennie statków gospodarskich. Brak jakiegokolwiek większego lokalu dla wspólnej nauki dotkliwie odczuć się dał. Dyrekeya żywi jednak nadzieję, że Wysoki Wydział krajowy i Wysoki Sejm w przyszłości na tak potrzebną naukę ani funduszów na lokal, ani choćby małej kwoty 60—80 złr. na opłatę majstra i narzędzi nie odmówi i umożliwi Dyrekeyi wprowadzenie tej nauki w okresie zimowym w plan nauki normalnej.

W ciągu roku odbył się także trzydniowy kurs nauki pożarnictwa pod kierownictwem p. Szczerbowskiego, sekretarza krajowego związku straży pożarnych ochotniczych. W przeciągu krótkiego czasu obeznali się uczniowie dokładnie z przyrzą-

dami i sposobem użycia tychże, a także i cokolwiek nauczyli się zwrotów i maszerowania. Brak funduszków nie pozwolił jednak Dyrekcyi na zakupno potrzebnych przyborów i przyrządów i tylko sikawka szkolna była jedynym przedmiotem demonstracyjnym w tym względzie. Resztę przyrządów na czas ćwiczeń musiała Dyrekcyja pożyczyć od straży pożarnych w Stryju. — Fundusz na naukę mleczarstwa pozostał nieużyty, gdyż uczniowie do tej nanki nie byli dostatecznie przygotowani i ma być obrócony na urządzenie lokalu dla mleczarni szkolnej.

D. Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne 30 morgowe. Nadto urządzono i obsadzono w tym roku 1 morg wyłączony z pola jako pole okazowe, na którym uprawiano liczne rośliny: zbożowe, pastewne, lekarskie, miododajne; różne gatunki kartofel, chwastów i roślin jarzynowych, a także i drzew owocowych, tak, że uczeń każdej chwili i sposób uprawy i wygląd i rozwój rośliny miał sposobność obserwować. Do środków naukowych należą i modele, które poprzednio zakupiono i których spis obejmuje sprawozdanie roku przeszłego. Dyrekcyja dokupiła w ciągu roku następujące przedmioty:

1. kosiska patentowane z Dolnej Austrii do ustawienia kosi za pomocą śrub;
2. dwa jarzma pojedyncze;
3. narzędzia dla urządzenia warsztatu kołodziejskiego;
4. termometr do oznaczania gorączki;
5. 30 piramidek do suszenia koniczu;
6. wygniatacz do masła i dwie łopatkę do nabierania tegoż.

Resztę zaś funduszu użyła Dyrekcyja na zakupno najpotrzebniejszych książek, przez co biblioteka znacznie się powiększyła i odpowiada dostatecznie potrzebom uczeni i nauczycieli.

Z dzieł dziś w bibliotece się znajdujących przypada na:

a) rolnictwo i hodowlę	112	tomów i broszur
b) nauki przyrodnicze	15	„ „
c) podręczniki do nauki dla uczeni	109	„ „
d) książki do czytania „ „	114	„ „
e) książki różnej treści	31	„ „
razem	381	tomów i broszur.

Prócz tego trzymała Dyrekcyja jedno pismo codzienne politycznej treści, „Gazetę rolniczą“ warszawską, berlińską „Gazetę rolniczą“ i „Ziemiańsina“. „Rolnika“ otrzymywała od kierownika szkoły, a „Tygodnik rolniczy“ krakowski nadsyłała bezpłatnie Redakcyja, której za taką wspomniałomyslną ofiarność najserdeczniejszą składamy podziękę.

E. Frekwencya uczeni.

W roku szkolnym 1897/8 było z początku uczeni na roku drugim nauki 9, a jednego uczenia ze szkoły wyprawy lnu w Gródku przyjęto również na drugi rok nauki. Na rok pierwszy przyjęto uczeni 16, z tych nie zgłosił się do szkoły 1, dwóch wydano po miesiącu, jednego po 7 miesiącach, pozostało z końcem miesiąca 12. Po egzaminie rocznym usunięto ze szkoły z roku drugiego 3 uczeni z powodu braku postępów w nauce; jednemu z tych pozwolono powtarzać ten sam rok nauki. Z roku pierwszego wszystkich 12 uznano za uzdolnionych do przejścia na drugi rok nauki. Z pozostałych po skończeniu roku było uczeniów wedle powiatów:

z powiatu stryjskiego	5	uczeniów
„ sokalskiego	1	„

z powiatu kamioneckiego	5 uczniów
„ podhajeckiego	1 „
„ jarosławskiego	3 „
„ drohobyckiego	1 „
„ buczackiego	1 „
„ brzozowskiego	2 „
„ przemyskiego	1 „

Według wieku było z końcem b. r. mających:

lat 15	1 uczeń
„ 16	4 „
„ 17	5 „
„ 18	5 „
„ 19	4 „
„ 20	1 „

Według stanu rodziców:

synów włościan	10 uczniów
„ prywatnych oficjalistów	1 „
„ rzemieślników, chałupników i innych	9 „

F. Sprawy internatu.

Uczniowie pomieszczeni byli dla spania w dwu sypialniach i zajmowali 2 sale naukowe. Pościel składa się z siennika i poduszki z szezki, 2 koców: letniego i zimowego, 4 prześcieradeł, 2 ręczników i 2 poszewek. Ubrań otrzymali w ciągu roku 2 drelichowe, 2 tricotowe, 1 sukienne, 1 bundę, 1 kożuch, 1 czapkę barankową, 1 kapelusz letni, 1 parę rękawiczek. Uczni żywiono we własnym zarządzie wedle następującego spisu potraw:

Dzień tygodnia	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Kolacya
Poniedz.	mleko z kaszą jaglaną, 25 dkg. chleba	barszcz zabielały, kluski z serem i słoniną	25 dkg. chleba z omastą	kasza hreczana omaszczona z mlekiem
Wtorek	ścieranka z mlekiem, 25 dkg. chleba	rosół z kartoflami, mięso z pencakiem	„	pierogi z kapustą
Środa	kukurudzianka z mlekiem, 25 dkg. chleba	zupa kartoflana, ryż z cynamonem i z cukrem	„	kluski na rzadko z omastą
Czwartek	kasza hreczana z mlekiem, 25 dkg. chleba	rosół z perl. krupk., mięso z fasolą na kwaśno	„	kukurudzianka omaszczona z mlekiem
Piątek	ścieranka z mlekiem, 25 dkg. chleba	barszcz zabielały, pierogi z kartoflami	„	kasza jaglana na mleku
Sobota	kukurudzianka z mlekiem, 25 dkg. chleba	powidlanka, ryż z cynamonem i z cukrem	„	pencak z grochem omaszczony
Niedziela	mleko, 50 dkg. chleba z masłem	rosół z kaszą hrecz., mięso z kapustą i kartoflami	„	pierogi z kartoflami i słoniną

W ciągu roku wydano z kuchni zakładowej 9.900 racyj dziennych. Koszt jednej racji dziennej wraz ze służbą, ale bez opału i światła, wynosił 26 centów. Koszt miesięczny wikt ucznia wraz z kosztem utrzymania potrzebnej służby miesięcznie 8 zł. 63 ct. Podniesienie kosztu utrzymania ucznia w porównaniu z rokiem poprzednim jest usprawiedliwione; gdy się uwzględni nadzwyczajne podniesienie się cen mąki i krup; dla porównania tylko wymienię, że cena mąki żytniej z 9 złr. 25 ct. podskoczyła na 13 złr. 75 ct., a cena mąki pszennej z 11 złr. 25 ct. na 15 złr. 60 ct.

Uczniowie pozostawali pod ustawicznym dozorem grona nauczycieli i instruktora. Stan zdrowia uczni był w ogóle pomyślny, prócz drobnych niedyspozycji nie chorował żaden uczeń; nawet nagminnie w pobliskiej wsi panująca szkarlatyna omięła szczęśliwie zakład.

G. Budynki szkolne.

Otoczono je troskliwą pieczą i wykonano wszelkie poprawki, jakie potrzebne się okazały. W budynku głównym postawiono 14 pieców nowych, bo pierwsze bardzo źle postawione przy budowie już się rozleciały. Przybudowano ganki przy wejściach do mieszkań nauczycieli w celu ochrony wejść od wiatrów i zabijania przez deszcze. Zaprowadzono wodociąg, który zaopatruje w wodę, ze studni pompowaną do rezerwoaru, umywalnię, wychodki, łazienkę i pralkarnię. System wychodków przerobiono na klosety z wodnym zamknięciem, przez co usunięto przykre wonie, jakie się po gmachu rozchodziły. Obdrenowano budynki i jest nadzieja, że woda, która z wiosną w piwnicach się pojawiała, pewnie odprowadzoną będzie. Budżet tegoroczny obejmuje także rubrykę na postawienie lodowni, ale budowę tęże z powodu innych zajęć Dyrekcyja przeprowadzić nie mogła; chce więc przez zimę zwieźć i przygotować materiały, aby zaraz na wiosnę takową postawić. Budynek gospodarski okazał się w użytku za szczupły; tak krowiarnia jak i świniarnia nie mogą pomieścić takiej ilości bydła i świń, jakaby dla szkoły potrzebną była; brak zupełny ubikacji na schowanie narzędzi i wozów powoduje niszczenie się tych przez ciągle przestawianie i moknięcie na deszczu i śniegu. Nie ma też szkoła żadnej ubikacji na stelmacharnię. Żywi jednak Dyrekcyja nadzieję, że Wysoki Wydział krajowy raczy zauważyć ten niedostatek i przez udzielenie funduszków na dobudowanie większej szopy umożliwi Dyrekcyi usunięcie tej niedogodności.

H. Gospodarstwo szkolne.

I. Szkoła rozporządza 30 morgową przestrzenią, z której 2 morgi jako łąka, 1 jako pole okazowe były użyte, reszta podzielona na 9 pól, obsiana była wedle następującego przez Wysoki Wydział krajowy zatwierdzonego płodozmianu:

1. ugor do połowy obsiany,
2. ozimina żyto,
3. okopowizna,
4. Owies z koniczem i trawami,
5. trawy i konicz,
6. " " "
7. ozimina,
8. motylkowe,
9. owies.

Bydło żywione było na kupnej paszy, bo rok poprzedni nie dał żadnych zbiorów z powodu nadmiaru wilgoci. Wszystko mleko zużyte dla kuchni zakładowej, a prócz tego odchowano 4 cielice i 2 byczki, z których jeden na bubajka, drugi na ciotka jest chowany. Najważniejszym zadaniem, celem poprawienia gleby, było zdrenowanie pól, które powinno znacznie przyczynić się do ulepszenia tejże. Rok ten suchy i świeżo wykonane drenowanie nie pozwoliły jeszcze tego należycie osądzić, ale w mokre lata skutek powinien dokładnie się zaznaczyć.

Rachunek drenowania pól.

Robota cała rozpada się na dwa działy: na zdrenowanie pól i ogrodu, razem 29 morgów i na obdrenowanie budynków szkolnych. To ostatnie było wykonane poniżej głębokości piwnic. Położony był jeden szereg rurek, ale rowy w większej części wypełnione zostały szutrem, reszta zaś ziemią. Rachunek kosztu przedstawia się następująco:

Drenowanie pola:

Robocizna	850 zł. 64 ct.
Dozór (dozorca melioracyjny)	214 " 88 "
Rurki	838 " 95 "
Dostawa rurek i cegły	172 " 78 "
Cegła na wyloty	21 " — "
Cement do wylotu	17 " 75 "
Łopaty drenarskie	7 " 39 "
Razem	<u>2.123 zł. 39 ct.</u>

Koszt zdrenowania jednego morga wynosi 73 zł. 22 ct.

Obdrenowanie budynków:

Robocizna	161 zł. 67 ct.
Rurki	50 " 25 "
Cegła na wyloty	7 " 25 "
Dostawa szutru i piasku	283 " 20 "
Cement	7 " — "
Razem	<u>509 zł. 37 ct.</u>

Cennik materyałów, kosztów dostawy, akordowej roboty itp.:

Rurki 5 cm. 1.000 sztuk	15 zł. — ct.
" 8 " " " "	22 " — "
" 10 " " " " "	30 " — "
Cegła " " " " "	14 " — "
Dostawa 1.000 sztuk rurek 5 cm.	2 " 80 " grubsze stos. więcej
" " " cegieł	4 " — "
" szutru ze Strzałkowa	1 " — " od 1 m. ³
Za wykopanie matki 1 m. bież.	— " 5 "
" " dren ssących 1 " "	— " 3 ¹ / ₂ "
Rowy koło budynków po 16, 20 i 25 ct. za 1 m. bieżący.	

Wynagrodzenie dozorecy melioracyjnego dziennie po 1 zł. 50 ct. i zwrot kosztów podróży. Bardzo znaczny koszt drenowania pól, jak się z zestawienia okazuje, wynika z powodu braku dostatecznej ilości robotników, o których dozorca postarać się nie umiał, a co prawdopodobniejsze, umyślnie się nie starał, przez co dozór, jak z zestawienia się widzi, wynosi 1/4 część robocizny. Dalej z powodu wysokiej ceny rurek, o wiele wyższej od cen fabryki w Niepołomicach i innych prywatnych fabryk. Wreszcie z powodu kosztownej dostawy, której dla rozległego zarobku, jaki mają w okolicy tutejszej włościanie w lesie, po niższej cenie ugodzić nie dało się. Odległość sączków wynosi 12 m., głębokość poniżej 1 m. 20 cm. Skuteczność drenowania powinna już z rokiem bieżącym dokładnie się uwidocznic.

Gospodarstwu brakuje jeszcze dostatecznej ilości nawozu, aby można zupełnie zgodnie z planem postępować, pomaga więc sobie, ile może, nawozami sztucznymi i aby zbadać ich opłacenie się i wyszukać, który z nawozów jest najpotrzebniejszy, przeprowadziła Dyrekcya doświadczenie nawozowe na przestrzeni 1 morgowej z owsem na nawozach sztucznych ściśle wedle wskazówek stacyi doświadczalnej w Dublinach. Doświadczenia dokonano na 16 parcelach a wynik przedstawia się następująco:

Przestrzeń każdej parceli 200 m. ²										
Ułóść parcel jednakowo nawiezionych	3		3		3		3		4	
Jaką ilość i jakich nawozów użyto na pojedynczą parcelę	4 kg. saletry, 6 kg. superfosf., 10 kg. kainitu		6 kg. superfosfatu, 10 kg. kainitu		4 kg. saletry, 10 kg. kainitu		6 kg. superfosfatu, 4 kg. saletry		bez nawozu	
Zbiór przeciętny z każdej grupy jednakowo nawożonych parcel w kilogramach	ziarna	słomy	ziarna	słomy	ziarna	słomy	ziarna	słomy	ziarna	słomy
	40·83	88·83	36·5	63·16	29·83	81·16	36·16	80·66	28·85	57·7
Zwyzka — plony w porównaniu z parcelą nienawożoną	11·98	31·13	7·65	5·46	0·98	23·46	7·31	22·96	—	—

Widać wszędzie skutek nawożenia, silne działanie saletry; działa także superfosfat. Dodatek saletry do superfosfatu zwiększa znacznie zbiór słomy; dodatek kainitu nie wpływa ani na ilość ziarna, ani na ilość słomy. Mimo więc ogromnie niewyrobionego i nierównego pola, mimo licznych chwastów, jakie wśród lata się pokazały, działalność nawozów bardzo dobitnie się okazała i pozwoliła Dyrekcji mimo wyjałowienia pól i pomimo zupełnego braku nawozu stajennego wymusić przecież jakiś zbiór z pól szkolnych. Mnóstwo szkodników, w jakie pola tutejsze obfitują, nie ułatwia też zagospodarowaniu tychże. Najgorszymi z nich są druciki, pojawiające się w wiekłej ilości i turkoć podjadek. Drucik niszczy całe morgi zboża, w tym roku zniszczył wiosną $\frac{1}{8}$ morga kukurudzy, zasianej dla próby na ziarno i większość owsa. Koński ząb, mający grubszą łodygę, mimo przedziurawienia tejże rozwijał się i nie uległ zniszczeniu. Może wapno w większych dawkach dane zniszczy tego szkodnika. Plonów w r. 1897 z powodu zbyt mokrego roku gospodarstwo nie miało prawie zupełnie, więc utrzymanie inwentarza ograniczyć się musiało na dokupionem sianie i słomie. Sioły przygotowała sobie szkoła w lesie sąsiednim, kosząc trawy, a także przez grabanie liści w lasach należących do Jasnie Wielmożnego Pana Barona Brunickiego. Rok bieżący łaskawszy już był dla gospodarstwa tutejszego; pola obrobiono dosyć wcześniej na wiosnę i żeby nie drucik, to na tutejsze stosunki znosny mogły dać rezultat. Gdy jednak zdrenowanie, staranna uprawa i nawóz przez lat kilka działać będą, może do jakiejś kultury to pustkowie doprowadzić będzie można.

II. Budynki gospodarskie, jak już przy budynkach wogóle Dyrekcya wspominała, są dobre, ale za ciasne i wymagają koniecznie rozszerzenia w kierunku wyżej podanym.

III. Inwentarz martwy składający się z:

- 1 pług Sacka,
- 1 „ Eberhardta,
- 1 podskibnika do pług Sacka,
- 1 pług dwuskibowego Eberhardta,
- 1 eksterpatora żelaznego,
- 6 bron drewniauych,
- 1 brony do łaki,
- 2 płużki do ogartywania,

1 plewnika,
 1 siewnika 14-rzędowego Melikara,
 1 znacznika drewnianego,
 2 wozów końskich,
 1 młocarni sztyftowej systemu Dobrego,
 1 młynka rafowego,
 1 trieuier,
 1 szarpacza do buraków,
 1 siewkarni ręcznej systemu Beuthal,
 1 wagi do ważenia bydła,
 1 wagi spichlerzowej,
 3 par chomontów,
 2 wózków,
 1 krytego faetonu,
 potrzebnej ilości widel, grabi, kos i t. p.,

prócz tego w stelmacharni niezbędnych narzędzi w małej ilości.

IV. Inwentarz żywy składa się z koni roboczych 3, z koni administracyjnych 2, oddanych szkole przez wojsko do ograniczonego użytku; 6 krów, z których 4 rasy pół krwi Simenthal, 2 rasy krajowej. Prócz tego odchowala Dyrekcyja 4 jałówki i 2 byczki; u jałówek osiągnęła Dyrekcyja po skończeniu roku wagę przeszło 320 kg. Byczki jeszcze roku nie mają, z tych jeden został zostawiony na buhajka, drugi zachorował na stawowy reumatyzm i dlatego jako niezdolnego do rozplodu kazała Dyrekcyja wyciąć na ciołka. Cielęta od krów rasy krajowej sprzedano jako 8-dniowe na rzeź.

Krowy dały w przeciągu minionego roku, po odliczeniu mleka zużytego na odchowanie cieląt, 9.670 litrów, z czego użyto na kuchnię 8.047 litrów, sprzedano funkcyonaryuszom 1.623 litrów. Przeróbka więc tegoż nie odbywała się. Mleko miało przeciętnie 4.23% tłuszczu. Mleko świeże było sprzedawane kuchni przez cały rok po 6 ct. za liter i w tej cenie płacili funkcyonaryusze, a jeżeli się kiedyś udało zebrać trochę śmietany, to masło z niej zrobione szło już na rachunek kuchni, która mleko z góry zakupowała i odpadki przeróbki także u siebie spożytkowywała. Bydło było żywione przez zimę następującą paszą:

5	kg.	siana i koniecu	} na sztukę dziennie w okresie zimowym.
8	"	słomy na sieczkę	
2 ¹ / ₂	"	" jako słoma długa	
2	"	grysu pszennego	
1	"	makuchu lnianego	
6	"	kartofel lub marchwi	

W lecie pasło się bydło na najętym od Jaśnie Wielmożnego Pana Barona Brunickiego pastwisku i dostawało do udojów dodatek karmy zielonej wyprodukowanej na polu szkolnym. Chlewnia miała 1 knura i 2 lochy, które dały dwa rzuty prosiąt i po dopełnieniu warunków postawionych przez c. k. Towarzystwo gospodarze, t. j. po oddaniu 2 odchowanych loszek i 1 knurka przeszła na wyłączną własność szkoły. Prosięta sprzedano po większej części jako prosięta odessane na chów, a pozostałe odchowano. W ten sposób uzyskano za sprzedane prosięta i odchowane świnki bez uwzględnienia wartości 3 najlepszych sztuk zwróconych c. k. Towarzystwu gospodarczemu galicyjskiemu, kwotę 230 złr. 66 ct. i pozostały szkole jeszcze 2 roczne loszki wałaszki na karmienie i jedna loszka z wiosennego rzutu na chów, co wraz z trzema zwróconymi także wartość wówczas najmniej 90 złr. przedstawiało, tak, że dochód ze sprzedaży rocznego przechowku od dwu loch sumę 300 złr. przeniósł. Jest więc wcale dobry rezultat. Brak zupełny miejsca w chlewni nie pozwala rozszerzyć tej gałęzi chowu, a tem samem osiągnąć większych z niej dochodów. Owczarnia zarodowa c. k. Towarzystwa gospodarczego miała 10 sztuk owiec i 1 barana. Z tych 5 czuczek i baran czuczka, 5 owiec prostych. Przy wiosennem koceniu dwoje jagniąt czuczek zginęło, odchowano zaś 8 jagniąt. Owczarnia ta w ciągu roku następnego przejdzie już także na własność szkoły, Gdy gospodarowanie jeszcze teraz na tem pustkowiu, jakim było pole objęte przez szkołę, jest pasowaniem się z wszel-

kiego rodzaju przeciwnościami, to trudno podać rezultatów cyfrowych, bo te jako deficyt wypaśćby musiały. Mimo tego jednak, o ile niedługi czas i niewielkie siły, jakimi gospodarstwo rozporządza, pozwoliły, robiono co tylko było możliwe i jeżeli po dwuletniej pracy pola porównano i wzięto wszystkie w kulturę, powycinano i poobsadzano drogi, założono pole doświadczalne, to wszystko były prace, które szkole na przyszłość pożytek przyniosą, a uczniom pracującym dawały szerokie pole do ćwiczenia się praktycznego w najróżnorodniejszych kierunkach prac gospodarskich. Chociaż dodatnim wynikiem cyfrowym nie danem było Dyrekcji w tym roku zamknąć sprawozdania z gospodarstwa tegorocznego, nie uważa tego sobie Dyrekcya za ujmę, a tylko za bodziec, aby wytrwać w raz podjętej pracy i doprowadzić choćby po latach kilku usilnej pracy do wyników wykazujących dochód z pól, które przedtem nigdy dochodu nie dawały.

Kronika szkoły.

Kronika tegoroczna, jak już w ustępie personal szkoły omawiającym było wspomnianem, ma do zanotowania bardzo smutny wypadek, bo stratę jednej z najtęższych sił nauczycielskich fachowych naszych niższych szkół rolniczych, którą poniosła przez śmierć ś. p. Franciszka Cisiły. Zgasł wzaz z nim mąż prawy, nadzwyczaj zdolny profesor, panujący zupełnie nad swymi przedmiotami i świecący na każdym kroku uczniom gorliwością w ścisłym spełnianiu swych obowiązków, a sprawiedliwością i taktem w postępowaniu z tymiż. Zgasł cichy pracownik, nie szukający w życiu rozgłosu, ale wytrwały oracz tej niwy, na jakiej go wiedza i wykształcenie i wola Wysokiego Wydziału krajowego osadzić raczyła. Szczere słowo uznania zasług jego, jakie rwie się z duszy kolegów i wdzięcznych jego uczni, niech mu towarzyszy na jego dalekiej wędrówce, a ziemia niech lekką będzie jemu, który ją tak szczerze i serdecznie ukochał. Krótką tu była jego praca, ale jeżeli w tym krótkim czasie widać obfite owoce jego pracy i jeżeli w tym krótkim czasie pozyskał serca kolegów, uczni i wszystkich tych, z którymi się stykał, to dowód, że mu nie brakowało ani serea, ani rozumu. S. p. Franciszek Cisko urodzony w r. 1848 w Lubnie w Galicyi jako syn leśniczego prywatnego, w r. 1870 ukończył gimnazyum w Przemysłu. W r. 1876 zapisał się na wydział filozoficzny lwowskiego uniwersytetu i ukończył go w r. 1879. Po kilku próbach nauczania w różnych zakładach naukowych przemogło w nim zamiłowanie do przyrody i rok 1880 zastaje go w Dublanach, które z dobrym postępem ukończył. Od r. 1883 do 1885 uzupełnia swą wiedzę teoretyczną praktyką w dobrach JWielmożnego Hrabiego Włodzimierza Dzieduszyckiego i od 12. maja 1885 pracuje już nieprzerwanie jako nauczyciel szkoły rolniczej w Horodence, Jagielnicy, Gródku, a wreszcie z dniem 1. lipca 1897 w Bereźnicy. Nielitościwa śmierć rwie pasmo tego życia po długiej i ciężkiej chorobie 28. mija 1898 w Mostach Wielkich, gdzie ostatnie dnie ś. p. spędził. To krótkie, ale znojne życie, a tych słów kilka wspomnienia to cegiełka pod pomnik cichego pracownika, bo na większy nie stać instytucyi, dla której pracował. Uczniowie pod przewodnictwem kierownika szkoły wzięli udział w pogrzebie, chcąc choć w ten sposób zaznaczyć swój szczery żal za nauczycielem i serdecznym opiekunem.

W ciągu roku szkoła lustrowaną była przez JWielmożnego Pana Radcę Struszkiewicza i przez Pana profesora Dr. Szyszłowicza, który także przewodniczył komisji przy rocznym egzaminie.

W Bereźnicy 20. listopada 1898.

Henryk Rozwadowski w. r.

kierownik szkoły.

SPRAWOZDANIE

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence za rok szkolny 1897|98.

I. Ogólne wiadomości o szkole

Cel szkoły.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Horodence założona w roku 1885 staraniem Wysokiego Wydziału krajowego, wspartem ofiarnością J. Wgo Br. Jakóba Romaszkana, ma na celu, odnośnie do rozporządzenia Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 30. września 1890 L. 39408, przedewszystkiem kształcenie pomocników (t. j. niższych organów wykonawczych) dla gospodarstw większych. Cel ten dla szkoły Horodeńskiej wytknięty został mocą warunków, w jakich ona się znajduje. — Nie posiada ona bowiem własnego gospodarstwa, lecz opartą jest o gospodarstwo wzorowe J. Wgo Br. Romaszkana, obejmujące 3661 morgów obszaru (gruntów ornych, łąk, pastwisk i stawów), chów koni (stadninowy), chów bydła rogatego (obora zarodowa półkrwi Bern-Simenthal, chów owiec (tut. Zackle krzyżowane z Hampeschiredownami, bardzo piękny zawód) gorzelnię gospodarską, młyn amerykański, warsztat mechaniczny kołodziej-ski, stelmacharski i rymarski, fabrykę cykoryi i t. p. i to daje wychowankom szkoły horodeńskiej sposobność, w celach praktycznej nauki, korzystać ze wszystkich działów tegoż gospodarstwa i drogą praktyki przyswajając sobie tyle pożądanę szczegóły dla gospodarza praktycznego.

Tu na tem miejscu ośmiela się Dyrekcya zaznaczyć konieczność nabycia kilku morgów gruntu na teren, gdzieby można swobodnie i pod ścisłym dozorem wdrażać uczniów do nauczania się należytego wykonywania robót gospodarskich. — Liczyć się z tem potrzeba, że do szkoły tutejszej przybywa dużo takich chłopców synów oficyalistów, urzędników i t. p., którzy nie umieją zupełnie wykonywać robót gospodarskich i że początkowe uczenie ich na ogromnych obszarach niebędących własnością szkoły z jednej strony utrudnia naukę robót i ich przypilnowanie i kontrolę, z drugiej strony krępuje kierującego praktyką i uczącego robót ze szkodą dla nauki, przytem właścicielowi gospodarstwa wyrządza także szkodę. — Takie pole do ćwiczeń praktycznych musiałoby być zagospodarowane, chociażby ze względu na swe przeznaczenie a temsamem zapewnić winno odpowiednie dochody. — Ażeby jednak przez zaprowadzenie własnego gospodarstwa cel szkoły jeden i ten sam pozostał i nadal, któremu to celowi szkoła Horodeńska bardzo dobrze odpowiada, mniema Dyrekcya, że najlepiej byłoby (ze względu na powiększanie się liczby kandydatów rok rocznie do tutejszej szkoły i jej ciągłego przepełnienia) rozszerzyć ilość uczniów do liczby 50, miejsca zaś na tyle się znajdzie a wtenczas uczniowie 2 lat t. j. roku nauki I-go i II-go mogliby być zajęci we własnem gospodarstwie, chociażby 30-morgowem bez wszelkiej pomocy najmu i tam gruntownie wykonywania wszelkich prac gospodarskich

się wyczyć, uczniowie III-go roku zaś jako nauczeni już wykonywać wszelkie roboty, mogliby spełniać pod okiem i kierunkiem kierownika szkoły bardzo dobrze nadzór przy wszystkich czynnościach na folwarku o który szkoła pozostałaby i tak opartą i w ten sposób na bieraliby poglądów i praktyki jakie potrzebne im są jako pomocnikom dla gospodarstw większych. — Dyrekcya nie wątpi, że ten sposób nauki praktycznej w tu tejszej szkole zaprowadzony tylko dodatnie rezultaty by przynosił i młodzież na dzielnych, czynnych, praktycznych pomocników dla gospodarstw większych wychowywać by się mogła.

Nauka teoretyczna i praktyczna obejmuje przedmioty objęte statutem szkoły a skierowana do celu przez Wysoki Wydział krajowy wytkniętego, jest rozłożoną na lat trzy.

Rok szkolny rozpoczyna się z dniem 1. lipca każdego roku a kończy się 30. czerwca.

Warunki przyjęcia uczniów są następujące:

Starający się o przyjęcie do szkoły powinni:

1) Najpóźniej do 30. maja danego roku wnieść do Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence podanie z dołączeniem:

a) metryki urodzenia udowadniającej, że kandydat ukończył 16-ty rok życia.

b) świadectwa szkolnego udowadniającego ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem. — Dołączenie świadectwa ukończenia kursów nauki dopełniającej jest pożądanym, — a kandydaci, którzy wykażą się takim świadectwem mają pierwszeństwo w przyjęciu do szkoły przed innymi, posiadającymi zresztą te same warunki.

c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, wystawionych przez właściwego duszpasterza i zwiernych gminną.

d) świadectwa zdrowia wystawionego przez lekarza.

2) W dniu oznaczonym przez Dyrekcję podać się egzaminowi wstępnemu, z którego kierownik szkoły osądzi, czyli kandydat jest umysłowo należyte rozwinięty i posiada dostateczne wykształcenie elementarne, ażeby mógł korzystać z nauk udzielanych (Termin do egzaminu wstępnego wyznacza się na koniec miesiąca czerwca).

3) Otrzymawszy zapewnienie przyjęcia, złożyć w Dyrekcji pisemne zobowiązanie rodziców, opiekunów lub protektorów, poręczające regularną wypłatę należności przypadających szkole za utrzymanie ucznia.

Synowie ubogich rodziców mogą otrzymać bezpłatne utrzymanie w zakładzie. — Starający się o takowe, winni wnieść osobne podanie do Wydziału krajowego na ręce Dyrekcji.

4) Każdy wstępujący do szkoły powinien być zaopatrzony w dostateczną bieliznę do nbrania i w dobre obuwie (buty).

Koszt utrzymania. Za całe utrzymanie t. j. pomieszkanie, opał, światło, pościel, pranie bielizny, wikt i ubranie (oprócz bielizny i butów) płaci się do kasy szkolnej 150 złr. rocznie, w półrocznych ratach z góry.

Stypendya. Dla szkoły horodeńskiej są przeznaczone: z funduszków Rady powiatowej horodeńskiej 3 stypendya po 150 złr. rocznie i z funduszków gminy miasta Horodenki (dla młodzieży przynależnej do tego miasta), 1 stypendyum o rocznych 100 zł.

Egzamina i świadectwa. Po końcu roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne ze wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną stosownie do postanowienia §. 14 statutu szkoły. O wyniku egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia Dyrekcya listownie rodziców względnie opiekunów uczniów.

Po ukończeniu całego trzyletniego kursu nauk, jest każdy uczeń obowiązany złożyć egzamin końcowy z całości nauki zawodowej przed komisją egzaminacyjną. — W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje abiturient „świadectwo ukończenia nauk“, w którym jest podany ogólny postęp w naukach stopniami: bardzo dobry, dobry i dostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie lub za ledwie odpowiednie.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Przemysław Cholewa, zastępca kierownika szkoły i nauczyciel fachowy uczył: chowu zwierząt domowych, mleczarstwa, nauki zarządu, zoologii, rachunkowości, tudzież kierował praktyką gospodarską.

2. Włodzimierz Markowski, drugi nauczyciel fachowy uczył elementarnych wiadomości z nauk przyrodniczych, rolnictwa, miernictwa i nauki przemysłu rolnego.

3. Ludwik Zub, nauczyciel do nauk elementarnych uczył: języka polskiego, i ruskiego, rachunków, geografii, historii ojczyzny.

4. Józef Górnisiewicz, instruktor i dozorca uczniów uczył wykonywania robót gospodarskich, nauki o maszynach i narzędziach, rysunków i kaligrafii.

5. Ks. Jakób Nowobielski, kanonik i proboszcz przy łac. kościele parafialnym udzielał nauki religii uczniom obrz. rz. kat.

6. Ks. Sofron Chlebowicki, wikary przy ruskiej cerkwi parafialnej udzielał religii uczniom obrz. gr. kat.

7. Jan Skuciński c. k. weterynarz powiatowy uczył weterynaryi, o pielęgnowaniu zwierząt w czasie zdrowia i choroby, o środkach zaradczych, o chorobach zakaźnych, o pomocy przy porodach i o kuciu koni.

8. Zygmunt Jakliński, adjunkt przy fabryce tytoniu w Jagielnicy, udzielał na osobnym kursie nauki uprawy tytoniu i obchodzenia się z liściem tytoniowym.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka w krajowej niższej szkole rolniczej w Horodence jest teoretyczna i praktyczna. Zakres i treść każdego poszczególnego przedmiotu nauki nie uległy zasadniczej zmianie w porównaniu do lat dawniejszych i dlatego ogranicza się Dyrekcya na podaniu rozkładu nauk i podziału godzin $\frac{1}{4}$ i krótkim powtórzeniu sposobu udzielania praktyki gospodarskiej.

Nauka objęta podziałem godzin i rozkładem nauk udzielaną jest od 1. października do końca czerwca, czasowo tylko i to w czasie najważniejszych robót jak siewów wiosennych lub sadzeniu ziemniaków bywa przerywaną, by uczniowie wszyscy z temi pracami gruntownie się zapoznali. — W czasie zaś żniw i robót jesiennych t. j. od 1. lipca do 1. października wszystkie 3 lata zajęte wyłącznie praktycznie. — Sposób udzielania nauki praktyki gospodarskiej jest następujący:

Uczniowie roku pierwszego używani są przeważnie do wyuczenia się poprawnego wykonywania wszelkich robót ręcznych, przy użyciu narzędzi ręcznych (kopania, motyczenia, żęcia, koszenia, wiązania i t. p.) i niektórych robót narzędziami zaprzężnemi (orania, walcowania, włóczenia). — W drugim roku nauki używa się uczniów przeważnie do wykonywania prac narzędziami i maszynami zaprzężnemi lub poruszanemi motorami (orania, młócenia, pielienia, płukowania, grabienia grabarką, cięcia sieczki i t. p.) a w czasie żniwa do zbioru i dozoru przy zbiorze, jako pomocników uczniów roku trzeciego, do zwózki i do składania stert. — W roku trzecim do pracy maszynami (siewnikami, młóciarnią parową) i jako dozorców poszczególnych robót. — Uczniowie roku III-go pełnią po kolei służbę pisarza tokowego i służbę ekonomy. Celem wyuczenia pielęgnowania inwentarza, wyznacza się przez cały rok po kolei na tydzień po 2 uczniów (jeden z drugiego i jeden z pierwszego roku), do obsługi krowiarni, wołowni roboczej i opasowej, fornalki i stada owiec i trzody chlewnej pod nadzorem ucznia roku 3-go pełniącego służbę włodarza. — W okresie zimowym pełni po 2 uczniów tygodniową służbę w gorzelnii, a w miarę wolnego czasu są zajęci w kuźni i stelmacharni. — Z wszelkich wykonywanych względnie dozorowanych robót składają uczniowie codziennie wieczorem raporta ustne i pisemne sprawozdania, a z pełnionych służb przy inwentarzu raporta tygodniowe kierownikowi szkoły, który wszelkie czynności przez nich wykonywane gruntownie omawia, błędy wytyka i przekonuje się, o ile dany uczeń czynnościami temi jest przyjęty i niemi się zajmuje.

Na obejściu szkolnem i ogrodzie i półku szkolnym wszyscy uczniowie, o ile tego potrzeba zachodzi, bez wyjątku wszystkie czynności sami wykonują.

W ubiegłym roku szkolnym urządzono dla uczniów 4 kursa specjalne a to kurs weterynaryi, kurs mleczarstwa, kurs uprawy tytoniu i kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej.

Kurs weterynaryi. Na kursie weterynaryi udzielał nauki c. k. weterynarz powiatowy p. Jan Skuciński. — Kurs pomieniony rozpoczął się 4. kwietnia 1898 i trwał do końca roku szkolnego. — Rezultat końcowy przy egzaminie końcowym udowodnił skuteczną pracę prelegenta.

Kurs mleczarstwa. Naukę mleczarstwa przeprowadził na roku III. w porze zimowej od 20. stycznia do 15. marca sam zastępca kierownika p. Przemysław Cholewa. — Nauka ta niezbędną szczególnie dla przyszłych pomocników gospodarczych o ile to tylko było możliwem (brak bowiem odpowiedniej mleczarni, względnie lokalu) miała na oku głównie praktyczny kierunek i prowadzoną była w ten sposób, że omawiane rzeczy ciągle demonstracyami wyjaśniano i uzasadniano.

Kurs uprawy tytoniu i obchodzenia się z liściem tytoniowym powierzył Wysoki Wydział krajowy p. Zygmuntowi Jaklińskiemu, adjunktowi przy fabryce tytoniu w Jagielnicy. — P. Jakliński rozpoczął naukę w dniu 15. września 1897, a zakończył ją 1. października 1897. — W 24 lekcjach wyczerpał p. prelegent przedmiot wskazany planem nauki teoretycznej o producyi liścia tytoniowego, po za tymi godzinami uczył p. Jakliński praktycznie sortowania i papuszkowania liści tytoniowych. — Przy egzaminie z całości nauki tej dali uczniowie zupełnie zadowalniające odpowiedzi i wykazali dobre zrozumienie rzeczy.

Kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej odbył się w dniach od 29. maja do 5. czerwca. Kurs ten prowadzony był przez sekretarza Związku ochotniczych straży pożarnych p. Antoniego Szczerbowskiego i p. Baygera z nadzwyczajną pilnością, to też uczniowie wykazali praktycznie znakomity końcowy rezultat.

Oprócz tego odbył się w szkole tutejszej staraniem komitetu uprawy tytoniu w Śniatynie za zezwoleniem Wysokiego Wydziału krajowego kurs uprawy tytoniu dla nauczycieli ludowych w czasie od 1.—15. sierpnia. Prelegentami tego kursu byli p. W. Siekiński, kontrolor c. k. fabryki tytoniu w Monasterzyskach i p. E. Dzielski, instruktor uprawy tytoniu. Słuchaczy pp. nauczycieli było 23.

Po skończonym kursie odbył się egzamin, w obec komisji egzaminacyjnej, w której skład oprócz pp. prelegentów wchodził JWny Pan Dr. Mikołaj Krzysztofowicz jako prezes komitetu i zastępca kierownika szkoły p. Przemysław Cholewa jako delegat komitetu. Wynik egzaminu był nadzwyczaj pomyślny. — Tu na tem miejscu ośmiela się Dyrekcya zauważyć, że w przyszłości w razie odbywania się takich kursów dałoby się je bardzo połączyć z kursem mleczarstwa, którym najchętniej zająłby się sam kierownik, mając poprzednio w tem celu pozwolenie i polecenie Wysokiego Wydziału krajowego.

1. *Głównym środkiem naukowym* do praktycznej nauki gospodarstwa wiejskiego we wszystkich jego działach jest wzorowo prowadzone gospodarstwo Jakóba barona Romaszkana, z którego szkoła w sposób powyżej podany korzystała.

2. *Pole szkolne, półka do uprawy* roślin okazowych, półka doświadczalne z nawozami sztucznymi i zielonemi, nadto mały ogródek botaniczny i kwiatowy.

^{2/} Pole szkolne podzielone jest na 10 pól po 13·2 arów, na których zaprowadzono zmianowanie roślin ułożone na lat 10, jak ^{2/} wykazuje.

Półka ta dały w bieżącym roku następujące rezultaty :

Żyto ziarna 325 kg.	słomy 800 kg.
Tytoń* liści 100 kg.	buraki* i marchew 4000 kg.
Kukurudza szulek 700 kg.	łodyg 900 kg.
Owies późny ziarna 412 kg.	słomy 700 kg.
Mięszanka* siana 600 kg.	
Pszenvica ziarna 336 kg.	słomy 1200 kg.
Owies rychlik ziarna 306 kg.	słomy 540 kg.
Ziemniaki 3500 kg.	

Jęczmień konicz ziarna 268 kg. słomy 400 kg.
Konicz siana 700 kg.

co obliczone na Htar przyniosłoby :

Żyta ziarna 2462 kg. słomy 6060 kg.
Tytoniu* liści 1560 kg. buraków pastewnych* i marchwi* 60606 kg.
Kukurudzy szulek 5303 kg. łodyg 6818 kg.
Owsa późnego ziarna 3121 kg. słomy 5303 kg.
Mięszanki* siana 4545 kg.
Pszeniczy ziarna 2545 kg. słomy 9090 kg.
Owsa rychlika ziarna 2318 kg. słomy 4090 kg.
Ziemniaków 26515 kg.
Jęczmienia ziarna 2030 kg. słomy 3030 kg.
Koniczu siana I. i II. pokos 5303 kg.

Wyłączone z głównego płodozmianu była trójpolówka, gdzie uprawia się ziemniaki wczesne, pszenica, owies. — Każde półko tej trójpolówki wynosi 3·82 ara i dało ;

Pszeniczy gółki okopywanej ziarna 100 kg. słomy 200 kg.
Ziemniaków 700 kg.
Owsa ziarna 100 kg. słomy 160 kg.

co uczyniłoby z Htara :

Pszeniczy ziarna 2617 kg. słomy 5234 kg.
Ziemniaków 18319 kg.
Owsa ziarna 2617 kg. słomy 4188 kg.

nadto uprawiono: 4 05 ara kapusty, której zebrano około 8 setek
6 25 ara fasoli której zebrano 150 kg.
14 arów ziemniaków, których zebrano 3200 kg.
6 25 ara owsa na nawozach sztucznych, którego zebrano 196 kg. ziarna,
500 kg. słomy.

co uczyniłoby na Htar: owsa ziarna 3120 kg. słomy 8000 kg.
kapusty 198 setek głów
fasoli 2400 kg.
ziemniaków 23643 kg.

Wszystkie te płody spieniężono bądź bezpośrednio, bądź też policzono we własnym gospodarstwie po cenie możliwie najniższej i uzyskany dochód z obszaru 1 Htara 74 arów wynosić będzie po spieniężeniu wszystkich płodów około 285 zł. co uczyniłoby z morga około 93 zł. z Htara około 163 zł.

Półka do uprawy roślin okazowych mają na celu umożliwić uczniom jak najszersze zapoznanie się z różnego rodzaju roślinami uprawnymi. Poletek, na których uprawiano najrozmaitsze rośliny było w b. r. 375, z których każde 2 m. □ obejmowało. Poletka te są środkiem czysto demonstracyjnym i nie przynoszą żadnego dochodu.

Półka doświadczalne z nawozami sztucznymi przeprowadzane były z owsem ^{3/4} w dwojaki sposób i dały rezultaty w tablicach załączonych ^{3/4} uwidocznione. Próba z łubinem uprawianem na kainicie i Nitraginie wykazała rezultaty uwidocznione ^{5/} w tablicy ^{5/}.

W ogródku małym botanicznym uprawiano najrozmaitsze trawy i zioła, jakoteż różnego rodzaju rośliny pożyteczne i szkodliwe a to w tym celu, by uczniowie przez ciągłe stykanie gruntownie się z nimi zapoznali. Gdzie to w ogóle było możliwem, posadziła Dyrekcyja w b. r., sprowadzone różnego rodzaju drzewa liściaste i szpilkowe i krzewy; by dać możność uczniom się z nimi zapoznać.

Ogródek kwiatowy rozszerzony i po domowemu urządzony, prowadzony był przez uczniów, by wyrabiać w nich choć w części stronę estetyczną.

Wszelkie roboty około pola szkolnego — półka okazowego — pół doświadczalnych z nawozami sztucznymi, ogródka botanicznego i ogrodu warzywnego wykonywali uczniowie sami.

Środki naukowe zresztą pozostały te same co i w roku zeszłym, niektóre tylko drobne przybory do nauki mleczarstwa i drobne narzędzia do siewu i uprawy roli przybyły.

Biblioteka powiększyła się o 42 dzieła, częścią treści rolniczej, częścią treści nadającej się bardzo dobrze do nauki i czytania dla uczniów.

Z czasopism prenumerowano 1 dziennik polityczny i 5 czasopism treści rolniczej.

V. Frekwencja uczniów.

O przyjęcie do szkoły na początku roku szkolnego 1897/98 zgłosiło się 46 kandydatów z których 5 nie uwzględniono dla braku wymienionych warunków, 41 zaś powołano do egzaminu wstępnego. Z tych 41 nie przybyło i nie zgłosiło się do egzaminu wstępnego 8, 33 zaś zdawało egzamin wstępny, na podstawie którego 27 przyjętych zostało na rok nauki I. i na rok nauki II., 6-ciu zaś nie odpowiedziało swemu zadaniu. Z tych dwudziestu siedmiu przyjętych na rok nauki I. i 1-go przyjętego na rok nauki II. opuściło jeszcze w lipcu tego roku bez żadnych powodów szkołę 5-ciu, przyjęty zaś uczeń na rok II. z powodu nieodpowiedniego zachowania się został wydalony.

Z pozostałych z początkiem roku szkolnego 22 uczniów na roku pierwszym nauki w tutejszej szkole ubyło 3 w ciągu roku i to na żądanie rodziców, 1 zaś przy końcu roku szkolnego zmarł na zapalenie mózgu; rok pierwszy przeto razem z uczniem powtarzającym rok nauki pierwszy, liczył przy końcu roku szkolnego 19 uczniów, z których na rok nauki II. przeszło 16-stu.

Na rok nauki II. wpisano z roku I. uczniów	8	
powtarzało rok nauki II. uczniów	2	10-ciu
którzy przeszli na rok nauki III.		

Na rok nauki III. wpisano z roku II. uczniów,	12-stu
którzy w bieżącym roku szkolnym ukończyli zakład	

Razem przy końcu roku szkolnego było uczniów	41
--	----

Wpisano zaś uczniów 50 ciu, zatem opuściło zakład i to z roku I. nauki 7-miu, 1 został wydalony, 1 zmarł.

Z tych 41 uczniów przy końcu roku szkolnego było:

synów oficjalistów prywatnych	18
gospodarzy wiejskich	13
urzędników	6
rzemieślników	4
Razem	41

Co do wyznania było obrządku rz. kat.	28
gr. „	11
ormiański	2
Razem	41

Przygotowanie naukowe posiadało:

1 z ukończoną 3 klasą gimnazjalną	
1 „ 2 „ „	
4 „ 1 „ „	

2	z ukończoną 1 klasą realną
1	„ kursem przygotowawczym w seminarjum nauczyc.
6	„ szkołą uprawy i wyprawy lnu w Gródku
26	„ szkołą ludową.

Oдноśnie do wieku było:

Urodzonych w roku	1877	a zatem w latach	21=3
„	1878	„	20=10
„	1879	„	19=6
„	1880	„	18=9
„	1881	„	17=7
„	1882	„	16=5
„	1883	„	15=1

Co do frekwencyi uczniów w tutejszej szkole zaznaczyć musi dyrekcyja tu na tem miejscu, że takowa z roku na rok się zwiększa i że z roku na rok coraz to większa ilość kandydatów o przyjęcie się zgłasza. — Wobec tego faktu też ośmiela się Dyrekcyja już na wstępie niniejszego sprawozdania zaprojektować Wysokiemu Wydziałowi krajowemu rozszerzenie ilości uczniów do liczby 50, co nie pociągnęłoby za sobą wcale znaczniejszych kosztów.

Egzamina. W myśl polecenia Wysokiego Wydziału krajowego wydanego rozporządzeniem do LW. 30.537, odbyły się egzamina końcowe w dniach 24. i 25. czerwca b. r. w obecności profesora szkoły dublańskiej p. Ignacego Szyszyłowicza, na podstawie których to egzaminów przeszło:

Z roku I. na rok II. uczniów 16, — 3 wskutek niedostatecznych postępów wydalono z zakładu.

Z roku II. na rok nauki III. uczniów 10-ciu.

Uczniom roku III. wydano na podstawie egzaminu końcowego przy uwzględnieniu postępów z nauk w czasie 3-letniego pobytu ich i ich uzdolnienia praktycznego do zawodu gospodarczego świadectwa z ukończenia nauk i tak:

Z postępem bardzo dobrym:

Winnicki Mieczysław
Korezyński Jan
Stankiewicz Szczepan

Z postępem dobrym:

Malinowski Herman
Biniecki Kazimierz
Wilczyński Jan
Podhorodyński Hipolit
Gliński Tadeusz

Z postępem dostatecznym:

Żukotyński Bolesław
Zdan Jędrzej
Wołoszyński Włodzimierz
Bezegg Stanisław

Z wyż wymienionych uczniów Korezyński Jan i Wołoszyński Włodzimierz wzięci zostali do wojska i w październiku udadzą się do służby.

Wszyscy inni udali się z rekomendacyi Dyrekcyi na posady pomocników gospodarczych do gospodarstw większych.

Tu na tem miejscu Dyrekcyja z całą przyjemnością zaznaczyć jest zobowiązaną, że uczniowie tutejsi bywają chętnie przyjmowani na pomocników i że Dyrekcyja nie jest w stanie zaspokoić służbodawców.

W bieżącym roku szkolnym miała Dyrekcyja posad 16, zaspokoić mogła tylko 10.

O uczniach, którzy dawniej opuścili zakład, Dyrekcyja ma nie wiele wiadomości, — pomimo, że robiła zabiegi, ażeby je zebrać.

Dyrekcji usilnem jednak staraniem będzie zebrać wszystkie wiadomości o uczniach, którzy zakład tutejszy ukończyli i przedłożyć je w sprawozdaniu przyszłym.

VI. Sprawy internatu.

Do pomieszczenia uczniów służą 4 sypialnie, 1 czytelnia, 2 sale naukowe i 1 jadalnia.

Każdy uczeń dostaje łóżko żelazne, siennik wypchany słomą, poduszkę wypchaną siewką, koc wojskowy, 4 prześcieradła, 3 poszewki, szafkę na ubranie i stołek drewniany przy łóżku.

Salie sypialne są przez cały dzień zamknięte, otwiera się je tylko na godziny do spania przeznaczone. — Urządzenie sypialni składa się ze stołu i ławek ustawionych w podkowę — oraz szaragów do zawieszenia ubrań zwierzchnych.

Tutaj przebywają uczniowie w godzinach wolnych od nauki i zajęć praktycznych i przygotowują się wspólnie do lekcji.

Do sali jadalnej odpowiednio urządzonej, wchodzi uczniowie tylko dla spożycia śniadania, obiadu i wieczerzy.

Sal naukowych jest 2, które zupełnie są wystarczające pomimo 3-letniego kursu, bowiem codziennie jeden rok nauki naprzemian zajęty jest ćwiczeniami praktycznymi już to w domu, na polu szkolnym, już też na folwarku. Uczniowie otrzymują każdego roku po 2 ubrania t. j. zimowe sporządzone z ciemnego grubego sukna i letnie sporządzone z duchester, na cały zaś czas pobytu w szkole t. j. na 3 lata dostaje każdy uczeń kożuch węgierski pokryty sukmem — Ubranie zimowe uzupełnia czapka, letnie, kapelusz słomkowy.

Nadzór nad uczniami w salach naukowych, sypialniach i jadalni, jakoteż we wszystkich w obrębie zakładu położonych miejscach wykonywali kolejno i naprzemian pp. nauczycieli, o ile tych czynności z obowiązku swego nie spełniał instruktor, będąc zajęty przy praktycznych ćwiczeniach i robotach gospodarczych.

Tryb życia w zakładzie unormowany jest osobnym „Podziałem czasu“ sporządzonym przez dyrekcję na podstawie regulaminu szkoły przez Wysoki Wydział krajowy wydany a ulegający stosownie do zarządzenia dyrekcji w okresie letnim lub zimowym pewnym nieznacznym zmianom.

Tu na tem miejscu Dyrekcya ośmiela się podnieść okoliczność, że brak regulaminu i instrukcji określającej bliżej obowiązki kierownika i nauczycieli dotkliwie często odczuwać się daje i że Dyrekcya stosownie do polecenia Wysokiego Wydziału krajowego LW. 36.685/1897 pod LW. 402/1897 projekt takiego regulaminu przedłożyła.

Kuchnia zakładowa drugi rok prowadzona we własnym zarządzie, dostarczała uczniom za stosunkowo niewielką kwotę bo 9 złr. miesięcznie dla 1 ucznia wynoszącą, pomimo tegorocznej drożyzny dostateczną ilość zdrowego pożywienia.

Koszt ubrania i oprania 1 ucznia wypadł w roku 1897/98 na okrągło 35 złr.

Stan zdrowotny uczniów w ubiegłym roku szkolnym szczególnie z wiosną br. pozostawiał wiele a wiele do życzenia. — Z powodu zimy mokrej beznieżnej, wiosny zimnej uczniowie często zapadali na przepadłości z zaziębnienia pochodzące. — Zachodziła nawet obawa wystąpienia ospy, która przez cały rok epidemicznie w całej okolicy grasowała. Rychle przedsięwzięte środki zapobiegawcze, szczepienie ospy, izolowanie młodzieży i ciągła desynfekcyja szczęśliwie nie dopuściły do wybuchu tej choroby w zakładzie.

Uczniowie niebezpieczniej chorzy oddawani bywali na kuracyę do tutejszego szpitala powiatowego za stosunkowo niewielką opłatą, bo 40 ct. dziennie.

Z pomiędzy wszystkich uczniów najniebezpieczniej zachorował uczeń I. roku Wiktor Raszowski, na zapalenie mózgu na tle gruźliczem i po kilkunastodniowych wielkich cierpieniach umarł.

VII. Budynki szkolne.

Budynki szkolne powiększone zostały w bieżącym roku zbudowaniem wzorowej suszarni tytoniowej, kosztem 400 zł. W budynkach dotychczasowych zaszła tylko ta zmiana, że mieszkanie instruktora, w którym mieściła się i pralnia dla uczniów, zbudowane z cegły surówki i chylące się całkiem ku upadkowi, zostało na nowo odbudowane z cegły palonej kosztem 750 zł. — Pralnia przeniesioną być musiała w obecnego do chlewów na ten cel przerobionych, — zaś chlewy dla trzody osobno postawiono, które to 2 roboty ostatnie są w toku.

W bieżącym roku również zezwolił Wysoki Wydział krajowy na gruntowne przeprowadzenie kanalizacji naokoło zakładu, która to robota również się dopiero przeprowadza.

VIII. Kronika szkoły.

W ciągu roku szkolnego 1897/98 zwiedzili szkołę: p. Radca ministeryalny Władysław Struszkiewicz jako inspektor rządowy, p. Ignacy Szyszyłowicz, profesor szkoły dublańskiej, p. Mikołaj Krzysztofowicz właściciel dóbr, poseł na Sejm krajowy i prezes komitetu uprawy tytoniu z Załucza, kilkakrotnie p. Jakób br. Romaszkan i wielu innych.

W gronie nauczycielskiem zaszły tylko nieznaczne zmiany i tak:

W miejsce ks. Andrzeja Kosztyły katechety obrządku łac., który powołany został na katechetę do Buczacza, zamianował Wysoki Wydział krajowy miejscowego proboszcza ks. kanonika Jakóba Nowobielskiego; w miejsce zaś ks. Hipolita Babiaka katechety obrządku gr., który powołany został na administratora do parochii w Dorze, zamianował Wysoki Wydział krajowy katechetę obrz. gr. ks. Sofrona Chlebowickiego, wikarego przy ruskiej cerkwi parafialnej.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence.

Horodenka, dnia 12. września 1898.

Przemysław Cholewa w. r.

Podział godzin

Dni	Rok	Przed południem						Po południu			Przedmiot	Rok								
		8 — 9	9 — 10	10 — 11	11 — 12	2 — 3	3 — 4	I.	II.	III.										
Poniedziałek	I.																			
	II.	Hodowla	Historya	Religia	Język polski	Uprawa roślin	Rachunki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	III.	Uprawa roślin i mleczarstwo	Rachunki	Rachunki	Religia	Język polski	Nauka o machinach i narzędz.	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Wtorek	I.	Rachunki	Rachunki	Botanika	Fizyka i Chemia	Język polski	Geografia	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	II.																			
	III.	Administracya czysti nauka zawodu	Hodowla i mleczarstwo	Język ruski	Rachunkowość i ustawy	Uprawa roślin		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Środa	I.	Zoologia	Rachunki	Fizyka i Chemia	Religia	Język polski	Rysunki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	II.	Uprawa roślin	Hodowla	Język polski	Botanika	Kaligrafia i rudykaerya	Rachunki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	III.																			
Czwartek	I.																			
	II.	Hodowla	Uprawa roślin	Rachunki	Historya	Chemia	Język ruski	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	III.	Rachunki	Hodowla i mleczarstwo	Uprawa roślin	Administracya	Język polski	Nauka przemysłu rolnictwa	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Piątek	I.	Rachunki	Geografia	Język polski	Kaligrafia	Kaligrafia	Język ruski	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	II.																			
	III.	Administracya	Hodowla i mleczarstwo	Miernictwo i plany	Uprawa roślin	Nauka o machinach i narzędz.		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Sobota	I.	Zoologia	Rachunki	Botanika	Język polski	Fizyka i Chemia	Rachunki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	II.	Uprawa roślin	Hodowla	Język polski	Chemia	Rachunki	Rysunki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	III.																			

Przedmiot	Rok		
	I.	II.	III.
Religia	1	1	1
Język polski	1	1	1
" ruski	4	3	2
Rysunki	1	1	1
Kaligrafia i rudykaerya	1	1	1
Geografia	2	1	1
Historya	2	2	2
Rachunki	6	4	2
Fizyka	3	3	3
Chemia	8	2	2
Zoologia	9	2	2
Botanika	10	2	2
Miernictwo	11	1	1
Technologia	12	1	1
Rachunkowość i ustawy	13	1	1
Nauka o narzędz.	14	1	1
Uprawa roślin	15	1	1
Hodowla	16	4	5
Administracya	17	4	4
Cwiczenia straż.	18	2	2
Razem	19	26	26

Z tego przypada:
 p. Cholewie 14 godzin
 p. Markowskiemu 22
 p. Zubowi 38
 p. Gurniewiczowi 5
 Księżom 3
 Razem 72 godzin

Następstwa zmianowania roślin uprawiać się mających na głównem polu szkolnem w 10 latach następ: 1898 — 1908.

Nr. z przestrz. pola	1897/8	1898/9	1899/1900	1900/1	1901/2	1902/3	1903/4	1904/5	1905/6	1906/7
I	13·2 ar. Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz
II	13·2 ar. $\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto
III	13·2 ar. Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew
IV	13·2 ar. Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza
V	13·2 ar. Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies
VI	13·2 ar. Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies	Mieszanka *
VII	13·2 ar. Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies
VIII	13·2 ar. Ziemniaki	Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies
IX	13·2 ar. Konicz jęczmień	Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *
X	13·2 ar. Konicz	Żyto	$\frac{1}{2}$ tytoń * $\frac{1}{2}$ buraki past. i mar- chew.	Kukurudza	Owies	Mieszanka *	Pszemica	Owies	Ziemniaki *	Konicz jęczmień

W Y K A Z

zebranego owsa z poletek doświadczalnych nawożonych superfosfatem, saletrą i kainitem.

L. p. poletek	Nawożenie poletek			Zbiór z poletek			U w a g a
	Super-fosfat	Kainit	Saletra	Ziarna	Plewy	Słomy	
K i l o g r a m y							
1	—	—	—	27.85	5.25	82.25	Powierzchnia pojedynczego poletka = 100 m. □ Wysiano na każdym poletku owsa w stosunku 150 kl. na Ha. przedplon był kukurudza po nawożeniu w 4 roku. Wysiew uskuteczniony: 8. kwietnia. Zbiór uskuteczniony: 3. sierpnia. O młót cepami: 8. sierpnia.
2	3.00	5.00	2.0	31.75	5.75	71.25	
3	3.00	5.00	—	38.75	6.00	76.25	
4	3.00	—	2.0	31.25	5.65	75.00	
5	—	5.00	2.0	31.75	6.85	79.25	
6	—	—	—	31.25	6.25	72.50	
7	3.00	5.00	2.0	33.25	6.50	77.50	
8	3.00	5.00	—	37.50	4.75	75.00	
9	3.00	—	2.0	31.75	4.55	71.85	
10	—	5.00	2.0	31.75	4.75	85.00	
11	—	—	—	29.75	4.35	70.00	
12	3.00	5.00	2.0	—	4.50	72.50	
13	3.00	5.00	—	35.67	3.65	76.25	
14	3.00	—	2.0	29.75	4.65	75.00	
15	—	5.00	2.0	32.00	3.50	77.50	
16	—	—	—	26.85	4.75	81.25	

WYKAZ

zebranego owsa z poletek doświadczalnych nawożonych poniżej
wyszczególnionymi nawozami.

L. p. grządki	Nawożenie grządek										Zebrano			Uwagi
	Bez nawozu	Saletra Chilli	Siarczan am.	Superfosfat	Żużle Thoma	Mączka kost.	Kainit	Gips	Wapno	Obornik	Ziarna	Słomy	Plewy	
K i l o g r a m y														
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.00	18.0	0.90	Grządki doświadczalne miały po 55 m □ Zbiór podany jest z 25 m □ wysiano owsa w stosunku 150 klg. na Ha. Wysiew uskuteczniony: 20. kwietnia. Zbiór uskuteczniony: 8. sierpnia. Omfót cepami: 13. sierpnia.
2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.50	20.0	0.90	
3	—	0.50	—	—	—	—	—	—	—	—	7.20	19.0	0.75	
4	—	—	0.65	—	—	—	—	—	—	—	9.00	21.0	0.50	
5	—	—	—	0.75	—	—	—	—	—	—	9.50	23.0	0.65	
6	—	—	—	—	1.25	—	—	—	—	—	8.80	21.2	0.65	
7	—	—	—	—	—	1.00	—	—	—	—	8.00	20.0	0.90	
8	—	—	—	—	—	—	1.25	—	—	—	8.00	20.0	0.90	
9	—	—	—	—	—	—	—	2.0	—	—	8.00	17.0	0.90	
10	—	—	—	—	—	—	—	—	10.0	—	7.50	16.0	0.80	
11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.0	8.25	17.5	0.80	
12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.50	22.0	0.85	
13	—	0.50	—	0.75	—	—	—	—	—	—	9.50	22.0	0.80	
14	—	0.50	—	—	—	—	1.25	—	—	—	7.00	22.0	0.85	
15	—	—	—	—	—	—	—	2.0	—	—	7.00	21.0	0.90	
16	—	—	—	0.75	—	—	1.25	—	—	—	9.00	21.0	0.80	
17	—	—	—	0.75	—	—	—	2.0	—	—	8.50	20.0	0.65	
18	—	—	—	—	—	—	1.25	2.0	—	—	8.00	23.0	0.86	
19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.90	17.25	0.85	
20	—	0.50	—	0.75	—	—	1.25	—	—	—	1.00	27.0	0.85	
21	—	0.50	—	0.75	—	—	1.25	2.0	—	—	7.50	26.1	0.72	
22	—	—	—	—	—	—	1.25	2.0	—	—	9.50	22.0	0.65	
23	—	—	—	—	—	—	—	2.0	—	—	7.00	20.0	0.60	
24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.0	8.50	24.0	0.73	
25	—	0.50	—	0.75	—	—	1.25	2.0	—	—	9.50	21.5	0.60	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.70	17.0	0.90	

W Y K A Z

doświadczenia z łubinem niebieskim zasianym na kainicie i Ditraginie

	Przestrzeń zasiana w m. □	Ilość wysiewu	Data wysiewu	Z b i ó r		
				Ziarna	Słomy	Strąków
				w kilogramach		
Łubin na kainicie	60·0	1·35	28. kwietnia 1898	11·0	13·0	7·0
Łubin na ditraginie (moczony)	60·0	1·35		11·5	15·0	10·0
Łubin bez kainitu i Ditraginy	60·0	1·35		9·5	11·0	7·0

SPRAWOZDANIE

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy

za rok 1897/8.

I. Ogólne wiadomości.

Cel szkoły.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Jagielnicy założona staraniem Wysokiego Wydziału krajowego i ofiarnością J. W. Karola Hr. Lanckorońskiego ma na celu kształcenie i wychowanie na zdolnych gospodarzy praktycznych przede wszystkim synów włościańskich, którzyby w przyszłości osiadłszy na ojcowiznie — mogli wzorem swym przyczynić się do podniesienia gospodarstwa włościańskiego.

I tego roku może Dyrekcya zaznaczyć, iż liczba zgłaszających się o przyjęcie do tutejszej szkoły stale wzrasta; musiano nawet jeszcze większej liczbie niż w ubiegłym roku, odmówić przyjęcia.

Niemniej znamienym jest fakt, że jeden kandydat, właściciel kilkunastu morgów roli, wstąpił do szkoły na własny koszt.

Warunki i termin przyjęcia kandydatów do szkoły:

Cheący wstąpić do szkoły rolniczej w Jagielnicy jako uczeń powinien:

1. Najdalej do dnia 15. maja b. r. wnieść do Dyrekcji szkoły w Jagielnicy (o. p. Jagielnica) podanie bez stempla z dołączeniem:

- a) metryki urodzenia i chrztu udowadniającej, że kandydat ukończył 16 rok życia,
- b) świadectwa szkolnego z ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem, oraz ukończenia nauki dopełniającej w szkole ludowej,
- c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, które to świadectwo ma być wystawione przez właściwy urząd parafialny i zwierzchność gminną — i
- d) świadectwa zdrowia przez lekarza wystawionego.

2). W dniu oznaczonym przez Dyrekcję ma złożyć egzamin wstępny, z którego kierownik szkoły osądzi, czy kandydat jest dostatecznie umysłowo rozwinięty i czy posiada potrzebne wykształcenie elementarne, aby mógł należycie korzystać z nauk w szkole rolniczej udzielanych. (Termin tego egzaminu przypada z końcem czerwca każdego roku).

Wszyscy uczniowie, bez względu na stan majątkowy ich rodziców, mają w zakładzie wszystko kosztem funduszu krajowego (prócz bielizny i pierwszej pary obuwia).

Trwanie nauki i rozpoczęcie roku szkolnego.

Nauka cała w krajowej niższej szkole rolniczej w Jagielnicy trwa lat trzy. Rok szkolny rozpoczyna się w regule dnia 1 lipca a kończy 30 czerwca.

Egzamina i świadectwa.

Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne z wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną. O wyniku tego egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z wszystkich przedmiotów nauki, nie może przejść na rok wyższy.

Po ukończeniu zaś całego trzechletniego kursu nauk zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych (rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i administracji) przed osobną komisją egzaminacyjną a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo ukończenia nauk, w którym jest wyrażony ogólny postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie i odpowiednie.

Świadectwo to służy jako dowód wiedzy wymaganej do zawodu rolniczego na małej posiadłości (gospodarstwie włościańskim).

Uczeń, który egzamina końcowego nie złożył przynajmniej z postępow dostatecznym, otrzymuje świadectwo, w którym wyraźnie zaznacza się stopień niedostateczny.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Antoni Swieżawski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy rolnictwa, zarządu gospodarskiego, rachunkowości, tudzież ustaw mających styczność z gospodarstwem, — razem tygodniowo 14 godzin, — a nadto prowadzi całe gospodarstwo szkolne.

2. Włodzimierz Grodzki, drugi nauczyciel fachowy, uczy: hodowli zwierząt domowych, wstępnych wiadomości z nauk przyrodniczych i warzywnictwa, — razem 19 godzin tygodniowo.

3. Michał Zajac, nauczyciel do nauk elementarnych ogólnie kształcących, uczy: języka polskiego i ruskiego, rachunków i geometrii, geografii i historii, kaligrafii i rysunków, nadto sadownictwa i pszczelnictwa, — razem 24 godzin tygodniowo.

4. Mierzwiak Filip, instruktor, uczy wykonywania wszelkich prac ręcznych i dozoruje uczniów przy robotach gospodarskich.

Do 25 września pełnił ten obowiązek Tadeusz Cholewa, który z polecenia Wysokiego Wydziału krajowego przeniesiony został do Kobiernicy.

5. Ksiądz Eliasz Matkowski, grecko kat. proboszcz w Świdowej, uczy religii obu obrządków w 2 godzinach tygodniowo, — a ks. Gliński, proboszcz łac. obrządku, miewa egzorty raz na tydzień w miesiącach letnich.

6. T. Sochaniewicz, krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi, uczył weterynaryi przez 6 tygodni po 3 godziny dziennie.

7. Zygmunt Jakliński, adjunkt c. k. fabryki tytoniu, uczył szczegółowej uprawy tytoniu po 2 godziny tygodniowo w okresie wiosennym i jesiennym.

8. Dr. Rylski, adjunkt kraj. instruktura mleczarstwa, odbył 2 tygodniowy kurs mleczarstwa w miesiącu czerwcu.

9. Strzelecki Kazimierz, naczelnik straży ogniowej ochotniczej w Czortkowie, odbył kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej w sierpniu i wrześniu 2 razy tygodniowo po 2 godziny.

10. Turakiewicz, stypendysta Wysokiego Wydziału krajowego, od 1. września 1897 r. odbywał praktykę gospodarską w celu przygotowania się do egzaminu na nauczyciela niższych szkół rolniczych.

III. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka teoretyczna. Rodzaj i treść nauk wszystkich podano w sprawozdaniu z r. 1890/1.

Na I. roku przeważają nauki elementarne, ogólnie kształcące i podstawowe, — a także rozpoczyna się już na tym roku wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych.

Na roku II. obok elementarnych i przyrodniczych rozpoczynają się nauki zawodowe — i te przeważają na III. roku nauki.

b) Nauka praktyczna ma swą główną podstawę w gospodarstwie szkolnem. Uczniowie są zajęci codziennie w gospodarstwie szkolnem, mianowicie przez 9 miesięcy (t. j. od 1. października do końca czerwca) uczniowie tylko jednego roku lub dwóch lat na przemian, a przez 3 miesiące letnie uczniowie wszystkich trzech lat.

Oprócz tego kolejno po 2 uczniów obsługuje przez cały tydzień konie, 2 bydło, 2 świnie, a 1 pełni służbę gumienego (ogólną).

Uczniowie III. roku w obsłudze inwentarza używani bywają do dozoru, oraz do dojenja krów, są oni przewodnikami w tych robotach, a oprócz tego prowadzą kolejno rachunkowość gospodarstwa szkolnego przez zapisywanie poszczególnych dat w dzienniku robocizny, w rejestrach gospodarskich, w dzienniku kasowym i księdze kontowej — i wykonują raporta tygodniowe obrotów gospodarstwa szkolnego.

Nauczyciele fachowi i instruktor wskazują uczniom właściwe i poprawne wykonywanie robót gospodarskich, oraz wśród roboty dają stosowne wyjaśnienia, zwracając uwagę na zwyczajne błędne wykonywanie, jakoteż na właściwy cel roboty i jej skutek zależnie od stosownej pory wykonania.

Nauczyciel rolnictwa a zarazem dyrektor szkoły kieruje całym gospodarstwem i dozoruje bezpośrednio uprawy roślin, — nauczyciel zaś hodowli zwierząt domowych dozoruje bezpośrednio utrzymania inwentarza żywego gospodarstwa szkolnego i obchodzenia się z nabiałem.

Instruktor jest nietylko nauczycielem robót ręcznych, ale także głównym dozorcą pracujących w gospodarstwie uczniów, przyczem w razie dalszego rozrzucenia robót bywa posiłkowany przez nauczycieli fachowych w czasie wolnym od nauki szkolnej.

Tym sposobem uczą się uczniowie pod okiem nauczycieli i obrabiają całe gospodarstwo szkolne sami, bez najemnego robotnika, — a przez cały trzyletni peryod nauki ma każdy uczeń dosyć sposobności do nabrania należytej wprawy w wykonywaniu wszelkich prac przy gospodarstwie.

Za zezwoleniem Wysokiego Wydziału krajowego używa się do pomocy instruktora praktykanta, jaki obecnie co roku bywa przydzielany do tutejszej szkoły. Praktykantów pomagając instruktorowi nabywa praktyki potrzebnej bardzo w przyszłym zawodzie nauczyciela fachowego. W ubiegłym roku był nim p. Turakiewicz, w lipcu b. r. przeniesiony na instruktora do Bereźnicy.

IV. Środki naukowe.

1) Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne na obszarze 30 morgowym z odpowiednimi budynkami i własnym inwentarzem.

(O gospodarstwie tem dalej pod IX).

Nadto służą do demonstracji ćwiczeń przy nauce:

2) Pólko do uprawy roślin okazowych, na którem na małych grządkach uprawia się te z ważniejszych roślin, których niema na polu należącym do gospodarstwa.

3) Jako okazy do nauki rolnictwa przybyły: pług zwrotny i garnitur narzędzi drenarskich (jeszcze w roku ubiegłym) przyrząd do przesadzania, jakoteż siewnik ręczny odśrodkowy, siewniczek ogrodowy, przyrząd do zrywania owoców i 8 sztuk noży do szczepienia.

4) Zbiór fizykalny obejmuje 218 sztuk różnych okazów.

5) Zbiór zoologiczny i hodowlany obejmuje zwierzęta wypchane, szkielety konia i krowy, okazy z masy papierowej: serca, żołądka, wymienia krowy, dolnej części nogi końskiej (do rozbierania), uterus krowy w 4. miesiącu, uterus krowy próżnej, szemat kanału przewodowego, nogę bydłącą rozkładaną, zdrową nogę konia okrytą skórą, błęd kostny przykryty skórą, błęd kostny na odkrytej nodze, uzębienie konia w 9 stadyach, 4 rasy koni i 9 ras bydła rogatego, model krowy i konia z błędami. Tu należą także preparaty spirytusowe ryb, plazów i owadów, preparat naturalnego

żołądka odżuwaczy i końskiego, okazy z gipsu typu zwierząt rasowych (2 konie, 6 krów, 3 barany, 1 świnia), dalej uprząż na konie i woły, miara do oznaczania wagi bydła, przyrządy do młeczarstwa, między tymi separator (Alfa Baby), przyrząd do oznaczania tłuszczu w mleku (centryfuga talerzowa ręczna Dra Gerbhera), maślnica szklanna z 2 cylindrami.

Ponadto do zbioru hodowlanego należą: żelazne naczynie do karmienia prosiąt, sysak do karmienia cieląt, sysak do karmienia prosiąt, nożyce do strzyżenia zwierząt, 32 okazy różnych podków, 10 sztuk przyrządów do kucia koni i bydła, apteka domowa dla zwierząt gospodarskich z całym urządzeniem, ważniejsze przybory potrzebne przy ratowaniu chorych zwierząt, jak: ciepłomierz lekarski, katetry, trokary, puszczaśło, bandaż, sznury i t. p. Narzędzi potrzebnych do sekcji zwierząt jest 11 sztuk, tudzież 21 tablice wykazujących rozmaite położenie płodu (u krów i klaczy).

6) Zbiór botaniczny obejmuje 19 okazów z masy papierowej, tablice ścienne, zielniki roślin pożytecznych i chwastów, zbiory nasion i t. p.

7) Zbiór mineralogiczny obejmuje 234 sztuk okazów minerałów, skał i skamieniaelin, oraz zbiór gatunków ziem pierwotnych w 36 słojach i zbiór ziem podług Dopena w 42 słojach.

Do nauki pszczelnictwa służy pasieka z całym potrzebnym urządzeniem i przyborami.

8) Biblioteka składa się z dzieł dotyczących:

a) rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i pszczelnictwa	464 sztuk
b) nauk przyrodniczych	60 "
c) książek do nauki dla uczniów w 360 egzemplarzach	27 "
d) różnej treści (głównie biblioteczka dla uczniów wyd. lud. etc.)	580 "
Razem	1.131 sztuk.

Nadto prenumeruje się: 1 gazetę polityczną, „Gazetę rolniczą“, „Kurjera rolniczego“, „Bartnika“, „Ziemianina“, „Rolnika“, „Poradnika gospod.“, „Encyklopedję rolniczą“, „Landw. Unterr. Zeitung“, „D. prakt. Landwirth“, „Oekonom“, „D. pr. Ratg. im Obst-und Gartenbau“, „Pomolog. Monatshefte“, „Tygodnik rolniczy“, — zaś dla uczniów: „Niedziela“, „Zorza“, „Nowy dzwonek“, Wyd. dziełek ludowych polskie i ruskie i „Przewodnik Kółek rolniczych“.

9) Do nauki i zajęcia uczniów w porach roku, w których przy gospodarstwie mniej zatrudnienia, służy warsztat stolarski i kołodziejski z tokarnią, na którym uczniowie wykonują naprawy narzędzi gospodarskich.

V. Frekwencja uczniów.

W roku szkolnym 1897/8 było na I. oddziale (roku nauki) 15 uczniów, na II. 13 uczniów, a na III. 9 uczni — razem 37 uczni. Według wieku było mających z końcem roku szkolnego: 16 lat 2 uczni, 17 lat 13, 18 lat 12, 19 lat 5, 20 lat 4, 21 lat 1 uczeń. Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do tutejszej szkoły: szkołę ludową 32, dopełniający kurs rolniczy 2, 1. i 2. klasę gimnazjalną 4 uczni.

Według powiatów było: z czortkowskiego 11, z buczackiego 6, z borszczowskiego 4, z bóbreckiego 1, z brzeżańskiego 1, z husiatyńskiego 1, z podhajeckiego 3, z rohatyńskiego 3, z sokalskiego 1, z tarnobrzemeskiego 2, z trembowelskiego 2, z zaleszczyckiego 1 i z żydaczowskiego 1.

Według zatrudnienia rodziców było synów włościan 29, drobnej szlachty 1, ekonomów 6 i 1 syn nauczyciela ludowego.

Wszyscy uczniowie z II. roku przeszli na III. (13), z I. na II. (14), a przyjęto 10 na I. rok nauki, zaś 1 jest na własnym koszcie.

Cały kurs nauk ukończyli w ubiegłym roku szkolnym 1897/8 następujący uczniowie:

1) Potyra Wincenty	z postępem bardzo dobrym
2) Byk Antoni	„ dobrym
3) Hołyk Grzegorz	„ „

4) Jasiński Antoni	z postępem dobrym
5) Krzyżanowski Włodzimierz	„ „
6) Pobureny Grzegorz	„ „
7) Pokotyło Eliasz	„ „
8) Solecki Jan	„ „
9) Wileczyński Wiktor	„ „

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z uczniów, którzy ukończyli szkołę w r. 1897/8, jeden pozostał na ojcowiznie, a 7 umieściło się przy większych gospodarstwach. Gdy Zarząd monopolu tytoniowego, -- idąc w ślady Towarzystwa uprawy tytoniu, -- ustanowił posady dozorców uprawy tytoniu, poszukuje na te posady przede wszystkim ukończonych uczniów krajowych niższych szkół rolniczych. Cztery takie posady nadano dawniejszym uczniom: Strutyńskiemu, Zadorowskiemu, Ilnickiemu i Berezowskiemu.

Jako wybitniejsi gospodarze, zasługujący na pochwałę swych słuźbodawców, odznaczają się z dawniejszych uczniów: Danyłko u P. Noëla w Sosolówce, Mierzwia u P. Komornickiego w Rossochaczu (obecnie instruktor w szkole tutejszej), Źwikliński u P. Cieleckiego w Porchowiu, Harmacki u P. Barona Heidla w Beremianach i Lipowicz u P. Bohdanowicza w Orzeħlibach. Zasługuje też na wzmiankę z dawniejszych uczni Skrzepiński, który ukończył kurs melioracyjny i jest używany przez Wysoki Wydział krajowy przy robotach melioracyjnych, -- oraz Karol Wojewoda, który kształci się dalej w Seminarjum nauczycielskiem w Samborze. Obecnie idzie na IV. rok, a zawsze otrzymuje celujące świadectwa jako celujący uczeń naszej szkoły powinien później stanowić bardzo użyteczną siłę jako kierownik szkoły ludowej z charakterem rolniczym.

VII. Sprawy internatu.

Przez rozszerzenie sal sypialnych pomieściło się i utrzymało w roku bieżącym 37 uczniów. Sale sypialne są cały dzień zamknięte, a uczniowie przebywają w dzień, o ile nie są w gospodarstwie zatrudnieni, w 3 salach naukowych.

Pościel uczni składa się z siennika, prześcieradła, poduszki sieczką napchanej i z 2 koców (1 letni, 1 zimowy). Ubranie otrzymują uczniowie następujące: na 3 lata 1 czapkę wełnianą, 1 kożuszek pokryty i 1 guńkę, na 2 zimy jedną parę spodni sukiennych do pracy; corocznie zaś 1 spodnie i 1 kamizelkę sukienne, tudzież kurtkę i spodnie od święta z trykotu. W miarę zaś zużycia daje się uczniom ubranie letnie do roboty z drelichu i kortu.

Koszt ubrania i oprania jednego ucznia wynosił w 1897/8 roku 47 zł. 70 ct.

Stołowanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie. Jest to najtańszy sposób wyżywienia uczniów i bardzo odpowiedni przy własnem gospodarstwie, bo produkta tegoż dają się należycie spieniężyć. Wdraża się też w ten sposób uczniów w oszczędne gospodarstwo domowe, gdyż każdy kolejno pełni przez 1 miesiąc służbę szafarza, wydając do kuchni artykuły spożywcze na wagę według przepisu.

Uczniowie sami zajmują się przeróbką mleka i tym sposobem mają najlepszą naukę praktycznego i należytego obchodzenia się z nabiątem i użycia separatora tudzież innych poprawnych przyrządów w gospodarstwie nabiąlowem.

Porządek jedzenia uczniów był taki sam, jaki wykazano w roku poprzednim.

Koszt wyżywienia jednego ucznia wynosił w 1897/8 roku 85 zł. 95 ct.

Nadzór bezpośredni w internacie wykonuje kierownik szkoły przy pomocy obu nauczycieli, instruktora i praktykanta.

Stan zdrowotny uczniów był pomyślny, ciężkich bowiem i epidemicznych chorób nie było żadnych. -- Wizyt lekarskich było: 88 o koszcie 108 złr.

VIII. Budynki szkolne.

W ubiegłym roku urządzono mleczarnię kompletną — pobudowano bowiem lodownię, piwnicę i lokal właściwy, gdzie przerabia się nabiał.

Zresztą stan budynków od przeszłego roku nie uległ żadnej zmianie.

IX. Gospodarstwo szkolne.

1) Obszar ziemi o powierzchni 30 morgów do gospodarstwa szkolnego należący obejmuje tylko samą rolę — a to 21 morgów obok budynków szkolnych w jednym kawałku (własność J. W. Karola Hr. Lanckorońskiego) — i 9 morgów w 4 parcelach blisko siebie w obrębie gminy Ułaskowce położonych — oddalonych około 3 kilometry od budynków szkolnych a zakupionych na własność szkoły kosztem funduszu krajowego. Tu udało się przez usypanie dwóch grobel rękami uczniów wydobyć z nieużytku półmorgowy kawałek ziemi od zalewającego jeziora, który częścią do roli przyłączono, a częścią zasadzono łożyną.

2) Budynki gospodarskie oprócz stodoły i szopy zostały w dogodniejsze miejsce przeniesione, ulegając należytemu przekształceniu. Poprzednio mieściły się stajnie i komora na paszę w trzech odrębnych budynkach, przez co utrudniony był dozór a bardzo niedogodnym roznoszenie paszy zawsze możliwe tylko przez dziedziniec. Obecnie w jednej stajni na 4 metry wysokości pomieszczony jest cały inwentarz żywy, a tak dozór w żywieniu i obchodzeniu inwentarza, jakoteż rozdawanie paszy bardzo ułatwione, bez narażania się jak poprzednio na szkodliwe wpływy niepogody, zawieji i wichrów. — Krowiarnia jest urządzona bardzo wygodnie do przechowywania gnoju pod bydłem, skąd wprost z samej stajni nawóz furami może być wywożony; tła tak w krowiarni jak i pod trzodą chlewną są betonowane. Urządzono też na dworze w cieniu drzew odrębne obory na jałownik — jakoteż zbudowano wzorową gnojarnię obmurowaną i otoczoną poręczami tak, że nawóz może być tratowanym przez wpuszczone na nią bydło.

Do jadalni przybudowano stelmacharnię i mleczarnię.

3) Inwentarz martwy używany w gospodarstwie szkolnem obejmuje 2 pługi Sacka — starszy D 8 M i nowszy D 10 S z urządzeniem do przekształcania na podskibnik, — 1 pług zwrotny Claytona, 1 pług 4° skibowy o drewnianej ramie, 1 kultywator, 1 parę bron żelaznych dyagonalnych, 1 parę bron drewnianych lżejszych, siewnik 9° rzędowy Sacka, znacznik, wałek drewniany, — dalej: okopywacz, pielnik konny, 2 wozy, młocarnię ręczną sztyftową Claytona, sieczkarnię Bentala, szarpacz do buraków, srotownik, grabie ręczne mechaniczne, młynek do czyszczenia zboża rafowy i polski (wialnia) z fabryki Claytona, trieur Kühnego, ręczne grace, motyki, rydle, widły, kosy, mechaniczne klepadło do kós, i inne w gospodarstwie potrzebne ręczne narzędzia.

4) Inwentarz żywy składa się z koni roboczych, bydła rogatego i trzody chlewnej. — Owiec z braku pastwiska nie utrzymuje się.

a) Koni roboczych, zwykłych fornalskich, zakupywanych w miarę potrzeby utrzymuje się sztuk 4.

b) Bydła rogatego utrzymuje się 6—8 krów, 3—4 jałówek, 1—2 cieląt oraz 1-go buhaja subwencyjnego Siemmental (teraźniejszy pochodzi z Kamiennej). Do utrzymania krowiarni w należytej ilości i dla odmłodzenia jej przysadza się co roku 1 lub 2 cieliczki — co roku też przybywa jedna krowa pierwiastka, a najstarszą lub mniej mleczną krowę sprzedaje się.

Dwuletnie jałowki przyucza się do pociągu, aby później jako krowy mogły być użyte do zaprzęgu w pomocniczych sprzężajnych robotach.

Buhaja subwencyjnego rasy Simmenthalskiej, który jest obecnie licencyonowany, dopuszcza się, według instrukcyi Towarzystwa gospod., do krów włościan za opłatą — która wraz z subwencyą kosztu utrzymania tegoż buhaja pokrywa.

To samo dzieje się z młodym buhajkiem (tylko rzadziej), którego Towarzystwo gospod. przysłało na zastępstwo 1° już nieco ocieźałego. — Starszego buhaja używa

się także umiarkowanie do pociągu — a to do dowózki paszy zielonej, snopów, drew, i t. p.

Mleka od 6-ciu krów otrzymuje się przeciętnie 12000 litrów, (w roku 1897/8 udojono 14887 litrów), które oddaje się na rachunek stołowania uczniów w cenie po $4\frac{1}{2}$ centa za jeden liter. W tej samej cenie bywa sprzedawane zbywające mleko także stronom. Mleko i produkta przeróbki mleka wystarczają nietylko na potrzeby zakładu, ale pozostaje jeszcze pewna ilość do spieniężenia, mianowicie od czasu zaprowadzenia separatora (Alpha Baby), przy pomocy którego uzyskuje się masło wyborowej jakości.

Trzoda chlewna składa się z knura subwencyjnego (obecny z Oldenburga przez Towarzystwo gospodarskie sprowadzony), 5 macior, 2 loszek i kilka sztuk prosiąt dla odnowienia chlewni,

Knura subwencyjnego rasy Yorkshir według instrukcyi Towarzystwa gospodarskiego dopuszcza się do macior włościan za dopłatą.

Hodowla świń skierowaną jest na sprzedaż prosiąt odsanych, mały dochówek materiału żeńskiego i na opas dla własnej potrzeby.

Podstawę żywienia świń stanowią w zimie drobne ziemniaki z gospodarstwa własnego, a z kuchni oskrobiny ziemniaczane, — zaś dla stosownego unormowania paszy dokupuje się grysu; w lecie znowu głównym pożywieniem jest lucerna, odpadki kuchenne i nabiałowe (serwatka).

Etatu służby gospodarskiej nie ma żadnego, bo uczniowie sami obrabiają i obsługują całe gospodarstwo szkolne, które porachunkiem płaci zarobek uczniów (około 400 zł. rocznie).

Bliższe szczegóły odnoszące się do gospodarstwa szkolnego objęte są osobnym planem gospodarskim, który Dyrekcyja na podstawie wskazówek z Departamentu II. Wysokiego Wydziału krajowego w porozumieniu z ówczesnym referentem ś. p. Strusiewiczem wypracowała i Wysokiemu Wydziałowi do zatwierdzenia przedłożyła.

Według tego planu wprowadzono w gospodarstwie szkolnem następujący podział pól:

A. Pole przy szkole.

I. Płodozmian główny . . . . . 17 morgów

- 1) Ugor gnojony z przedplonami (mieszanki owies).
- 2) Pszenica podsiana koniczyną z trawami.
- 3) Koniczyna z trawami, 2 pokosy na siano.
- 4) " 1 pokos na siano i dodanie pół nawozu stajennego.
- 5) Pszenica.
- 6) Na silniejszym nawozie połowa buraków, połowa kukurudzy.
- 7) Jęczmień.
- 8) Groch — ziemniaki.
- 9) Żyto — owies.

II. Pole lucernowe — morgów 3.

Lucerna przez 6 lat	1	800 ^o □		
Na silnym gnoju buraki, ziemniaki 1.200 ^o □			}	3 "
Potem marchew i pasze zielone 1.200 ^o □	1	800 ^o □		

III. Pole tytoniowe.

Na gnoju tytoń	800 ^o □			
" " okopowe	800 ^o □		}	1 "
Razem				21 morgów

B. Pole przy jeziorze . . . . . 9 "

30 morgów

- 1) Na gnoju mieszanka na siano.
- 2) Pszenica.

- 3) Koniczyna.
- 4) Pszenica.
- 5) Kukurudza na gnoju,
- 6) Owies.
- 7) Groch.
- 8) Żyto.

Wynik gospodarstwa w ubiegłym roku szkolnym 1897/8 był następujący:

1. W dziale produkeyi rolnej:

Gatunek płodu	Prze- strzeń		P l o n							Plon z 1 morga ziarna czelnego w kilogra- mach
			w ziarnie			w słomie	w ziarnie	w głąbiach	w liściach	
	czelny	średni	poślad							
	morgi	sażnie	k i l o g r a m y							
żyto	2	416	1622	—	50	2846	—	—	—	717
pszenica miesz. (ban .gół)	1	1044	1230	—	49	2453	—	—	—	745
pszenica impe- rial	—	310	145	—	10	503	—	—	—	748
pszenica bana- tk a	1	962	1095	—	37	2825	—	—	—	684
pszenica gółki	—	1020	579	—	24	1379	—	—	—	908
jęczmień chvalier	—	1330	1024	—	22	1689	—	—	—	1232
jęczmień juvel	—	1330	609	—	12	1190	—	—	—	732
jęczmień impe- rial	—	391	268	—	3	381	—	—	—	1097
owies węgierski	1	1525	1703	—	—	3641	—	—	—	873
owies lanka- ster	—	1522	632	—	—	1872	—	—	—	664
groch wiktoria	1	454	352	—	—	602	—	—	—	274
owies	—	—	—	224	—	492	426	—	—	średn. 174
kukurudza	3	125	4820	—	—	8146	—	—	—	1565
fasola	—	400	188	—	—	187	—	—	—	752
wyka	—	1066	436	—	—	719	—	—	—	652
ziemniaki	1	955	—	—	—	—	—	20727	—	12986
buraki	1	697	36	—	—	—	—	40919	—	28609
marchew	—	340	—	—	—	—	—	3892	—	18176
mieszanka na siano	1	—	—	—	—	—	2040	—	—	2040
koniczyna, sia- no i nas.	4	884	120	—	—	400	13824	—	—	ziarna 120
trawy nasien.	—	200	10	—	—	320	—	3900	—	siana 3066
kapusta 26 kóp	—	200	—	—	—	—	—	—	—	80
tytoń	—	600	—	—	—	—	—	—	226	—
zielona pasza	3	1229	—	—	—	—	—	—	—	—
ugor	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—
okazowe pole	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—
	30	—	14869	224	207	29645	16290	69438	226	

2. W dziale produkcji zwierzęcej:

a) Krowiarnia. Stan 30. czerwca 1898 r.: 6 krów, 2 jałówki 2 letnie, 1 jałówka 1½ roczna i 1 cieliczka 3 miesięczna, — 1 buhaj 3½ roczny subwencyjny.

W ciągu roku sprzedano 2 krowy: Śmiałą i Łagodną, które wskutek chorób utraciły mleko, — jedna krowa zdechła wskutek wycięcia macicy.

Udoje mleka:

Nr. I. Krowa Wściubska, swego chowu od Maliny, dała mleka	4.585½ l.	
cielę urodzone 13. lipca 1887, które sprzedano, wyssało	60 „	4.645½ l.
Nr. II. Jagoda, krowa swego chowu od Pięknej, ocieliła się 30 czerwca 1898, a przedtem jako jałówka dała mleka przez rok		791¼ „
Nr. III. Krasula, krowa kupiona w r. 1895, urodziła cielę 10. kwietnia 1898, które sprzedano, dała mleka	1.135 l.	
odchowowała drugie cielę — cieleta wyssały razem	250 „	1.385½ „
Nr. IV. Piękna, krowa swego chowu od Trwożnej, dała mleka		3.118½ „
Nr. V. Śmiała, krowa swego chowu od Trwożnej, 10 letnia, sprzedana 2. listopada 1897, gdyż po chorobie utraciła mleko, dała mleka	280 „	
— Siwa, kupiona 12. grudnia 1897, dała mleka	1.656 „	
Nr. VI. Łagodna, krowa swego chowu, sprzedana, gdyż utraciła mleko po chorobie, dała mleka		348 „
Nr. VII. Sarna, krowa własnego chowu, zginęła 17. maja 1898 wskutek wycięcia macicy, urodziła 29. kwietnia cieliczkę, dała mleka		1.965½ „
Nr. VIII. Ryfka, krowa swego chowu, urodziła cielę 16. października 1897, dała mleka	974¼ l.	
wyssało cielę	48 „	1.022¼ „
Krowa na próbę wzięta dała mleka		30½ „
Razem		15.243 l.

b) Trzoda chlewna. Stan 30. czerwca 1898 r.: 1 knur subwencyjny 2 roczny, 1 maciora 7 letnia z Schwehat, 2 maciory 5 letnie swego chowu, 2 maciory 3 letnie z Zarszyna, 2 jednoroczne loszki i 8 prosiąt 6 tygodniowych.

Od 5 macior urodziło się w ciągu bieżącego roku 93 prosiąt, sprzedano z pozostałymi z przeszłego roku 86 prosiąt za	586 zł. 50 ct.
i pozostało 8 prosiąt — za 1 wieprzka wzięto	25 „ —
razem uzyskano	605 zł. 50 ct.

Nawozem stajennym, wyprodukowanym od powyżej wymienionego inwentarza i 4 koni roboczych, wygnojono:

na polach głównego płodozmianu	4 morgi po 200 q	= 800 q
„ „ „ „	2 „ „ 150 q	= 300 q
przy jeziorze	2 „ „ 200 q	= 400 q
na polu tytoniowym	0.5 „ „ 300 q	= 150 q
„ „ lucernowem pod koński ząb, buraki	2 „ „ 300 q	= 600 q
razem	10.5 morga	= 2.250 q

Nawóz utrzymuje się ciągle pod bydłem i podściela się codziennie w stajni gnojem końskim i świńskim. Chwilowo przechowuje się nawóz stajenny na gnojarni dla wskazania uczniom, jak się w takim razie z nawozem obchodzić powinno.

Urabia się też komposty z odchodów ludzkich, plewidła i ziemi, który polewa się gnojówką ściekającą do zbiornika ze stajen. Komposty używa się na zasilenie lucerny.

Pod względem finansowym przedstawia się wynik gospodarstwa szkolnego w r. 1897/8, jak następuje:

Rozchody.

Przychody.

I. Ogólne.

	zł.	ct.		zł.	ct.
Czynsz dzierżawny z pola A	50	19			
Podatek z pola B	10	33			
Ubezpieczenie budynków gospodarskich	41	31			
Utrzymanie budynków gospodarskich	5	14			
Razem	106	97	Razem	—	—

II. Inwentarz martwy.

1. Maszyny i narzędzia.

Wartość na początku r. 1897/8	610	76	Wartość inwentarza martwego z końcem roku, t. j. 30. czerwca 1898	592	97
Przykupno, odnowienie i utrzymanie	161	85 ^{1/2}			
Razem	772	61 ^{1/2}	Razem	592	97

2. Uprząż.

Wartość na początku r. 1897/8	43	64	Wartość na końcu r. 1897/8	37	92
Przykupno, odnowienie i utrzymanie	13	17			
Razem	56	81	Razem	37	92

III. Inwentarz żywy.

a) Konie robocze.

Wartość na początku r. 1897/8 (1 = 100, 1 = 80, 1 = 145, 1 = 35)	360	—	Wartość na końcu r. 1897/8	320	—
Razem	360	—	Razem	320	—

b) Bydło rогate.

Wartość z końcem r. 1897:			Wartość 30. czerwca 1898:		
7 krów 3.505			6 krów 2.958		
4 jałówki 1.480			4 jałówki 1 642		
1 cielę 142	5.127 × 20	1025 40	1 cielę 42	4.642 × 20	928 40
Razem		1025 40	Razem		928 40

Rozchody.

Przychody.

		c) Nierogaczna.			
		zł.	ct.	zł.	ct.
Wartość trzody chlewnej 30. czerwca 1897:				Wartość trzody chlewnej 30. czerwca 1898:	
1 maciora 185 kg.				1 maciora 118 kg.	
1 " 140 "				1 " 115 "	
1 " 170 "				1 " 145 "	
1 " 150 "				1 " 150 "	
1 " 160 "	810 × 30	243	—	1 " 115 "	
3 wieprzki 4 miesięczne × 10		30	—	2 loszki 100 " 743 × 30	222 90
12 prosiąt 3 tygodn. × 3 zł.		36	—	8 prosiąt 6 tygodn. × 5 zł.	40
Razem		309	—	Razem	262 90

IV. Zapasy płodów rolnych.

Pozostałość z roku ubiegłego:		Wartość dnia 30. czerwca 1898:	
żyta 16·40 q × 5·75	94 30	żyta 12·5 × 8·5	1 06
pszenicy 8·98 ¹ / ₂ × 7·75	69 63	pszenicy 122 5 × 10	12 25
jęczmienia obocz. 63 ¹ / ₂ × 4	2 54	jęczmienia 35 × 6	2 10
kukurudzy 21·17 × 5·56 ¹ / ₂	117 81	owsa 53 × 7	3 71
owsa 48 × 4·5	2 16	kukurudzy 4247 × 6	254 82
grysu 1·02 × 3	3 06	maku 1·75 × 30	— 52
ziemniaków 6·97 × 1·5	10 45	pośladu 132 × 4	5 28
kminku 3·25 × 20	— 65	fasoli 20 × 6·5	1 30
Razem	300 60	grysu 42 × 3·75	1 57
		wyki 182 × 7	12 74
		ziemniaków 60 × 1·6	— 96
		Razem	296 31

V. Obroty bieżące w ciągu roku 1897/8.

1. Na rachunek produkcji zwierzęcej.

a) Konie robocze.

gotówką:		w własnym gospodarstwie:	
kucie koni	21 78	roboczych dni parokonnnych 220	
przykupno ziarna na obrok 76·35	409 80	produkcya gnoju 300 q.	
" słomy 12 q	7 20		
porachunkiem:			
obsługa 120 dni	12 —		
z własnego gospodarstwa:			
siana na paszę 5·372 kg.			
marchwi 2·722 "			
słomy na paszę i ściółkę 7·581 "			
Razem	450 78	Razem	— —

Rozchody.

Przychody.

		b) Bydło rogate.			
		zł.	ct.	zł.	ct.
<i>gotówką:</i>				<i>gotówką:</i>	
lekarstwa i weterynarz		18	80	za sprzed. cielęta (99 kg. × 18, 40 kg. × 20)	25 82
odnowienie inwentarza mar- twego (przybory)		4	33	za sprzedane dwie krowy (1.070 kg. × 18 + skóra 19 kg. × 35)	199 25
ubezpieczenie buhaja		61	—	skokowe od buhaja	31 50
dokupno 1 krowy		1	68	subwencya za buhaja od To- warzystwa gospodarskiego	60 —
mleko dla cielęcia zbier. 84 × 2					
<i>dokupno karmy:</i>				<i>porachunkiem:</i>	
ziarna 13.73 q		82	38	za mleko 14.887 l. × 4.5	669 85 1/2
grysu 41.95 "		150	09 1/2	W własnym gospodarstwie wy- produkowano gnoju 1.850 q.	
makuchu 13.65 "		33	12		
soli 1.33 "		9	98 1/2		
słomy 77.96 "		45	33 1/2		
<i>porachunkiem:</i>					
obsługa 503 1/2 dnia		50	35		
<i>z własnego gospodarstwa:</i>					
mleka 358 l.					
ziarna 889 kg.					
siana 9.100 "					
słomy 7.956 "					
buraków 40.919 "					
Razem		458	57 1/2	Razem	986 42 1/2
		c) Trzoda chlewna.			
<i>gotówką:</i>				<i>gotówką:</i>	
koszta sprzedaży prosiąt		1	94	sprzedaż prosiąt 86 sztuk różnego wieku	580 50
sprzęty		—	32	sprzedaż 1 wieprza 80 kg.	25 —
<i>dokupno karmy:</i>				dopuszczanie knura 21 × 20	4 20
grysu 9.64 1/2 q		31	33	subwencya za utrzymanie knura	16 —
ziarna 28.65 " :		144	75		
<i>porachunkiem:</i>				<i>z własnego gospodarstwa:</i>	
mleka zbieranego 2.095 3/4 × 2		41	90 1/2	produkcya gnoju 100 q.	
maślanki 244 × 1		2	44		
serwatki 93 l.		—	23		
obsługa 120 dni × 10		12	—		
<i>z własnego gospodarstwa:</i>					
ziarna 3 862 kg.					
słomy 7.297 "					
ziemniaków 4.285 "					
Razem		234	91 1/2	Razem	625 70

Rozchody.

Przychody.

2. Na rachunek produkcji roślinnej:

a) folwarcznej.

	zł.	ct.		zł.	ct.
<i>gotówką:</i>			<i>gotówką ze sprzedaży i porachunkiem za stołowanie uczniów:</i>		
zakupiono nasion	28	67 ¹ / ₂	żyta 31·09 q po różnej cenie	252	19
ubezpieczenie zboża od gradu i ognia	50	69	pszenicy 34·06 q	349	72 ¹ / ₂
<i>porachunkiem:</i>			jęczmienia 16·89 q	118	87 ¹ / ₂
robocizna uczniów 3.336 ³ / ₄ dnia	333	62 ¹ / ₂	kukurudzy 26·01 q	173	30 ¹ / ₂
<i>we własnym gospodarstwie:</i>			owsa 16·5 q	115	50
robocizna sprzężajna parokonnych dni 215			grochu 1·37 ¹ / ₂ q	10	30 ¹ / ₂
nawozu stajennego użyto 2.150 q.			fasoli 1·68 q	13	32
			ziemniaków 130·49 q	215	76 ¹ / ₂
			koński ząb 0 02 q	—	28
			buraki nasienne 8·85 kg.	2	71
			koniczu 89·5 kg.	37	59
			lucerny 1 kg.	—	95
			maku 5·25 kg.	1	57 ¹ / ₂
			kapusty 26 kóp × 2	52	—
Razem	412	99	Razem	1344	09
			<i>We własnym gospodarstwie spotrzebowano:</i>		
			na siew: na paszę:		
			żyta	153	
			pszenicy	368 ¹ / ₂	
			jęczmienia	131 ¹ / ₂	
			owsa	136 ¹ / ₂	37
			grochu	164	
			wyki	38 ¹ / ₂	218
			kukurudzy	74	32
			koniczyny	—	31
			traw	—	15
			fasoli	15 ¹ / ₂	
			bobiku	50	
			ziemniaków	2.424	
			buraków	—	15
			marchwi	—	1·5
			lucerny	—	10
			koński ząb	—	73
			Karma jest podana przy inwentarzu żywym.		

Rozchody.

Przychody.

		b) Pole tytoniowe:			
		zł.	ct.	zł.	ct.
<i>gotówką:</i>				<i>gotówką:</i>	
ubezpieczenie od gradobicia .		6	69	za 226 kg. liści tytoniu .	31 98 ¹ / ₂
szpagat do tytoniu 2 kg. × 1·20		2	40		
<i>porachunkiem:</i>					
robocizna 311 ¹ / ₂ dnia . . .		31	65		
<i>z własnego gospodarstwa.</i>					
gnoju 150 q					
robocizna sprzężajna 3 dni					
Razem .		40	74	Razem .	31 98 ¹ / ₂

Zestawienie.

	Dług.		Mienie.	
	zł.	ct.	zł.	ct.
I. Wydatki ogólne	106	97	—	—
II. Inwentarz martwy:				
1) maszyny i narzędzia	772	61 ¹ / ₂	592	97
2) uprząż	56	81	37	92
III. Inwentarz żywy:				
a) konie robocze	360	—	320	—
b) bydło rogate	1,025	40	928	40
c) trzoda chlewna	309	—	262	90
IV. Zapasy płodów rolnych	300	60	296	31
V. Obroty bieżące w roku 1897/8:				
1) Rachunek produkcji zwierzęcej:				
a) konie robocze	450	78	—	—
b) bydło rogate	458	57 ¹ / ₂	986	42 ¹ / ₂
c) trzoda chlewna	234	91 ¹ / ₂	625	70
2) Rachunek produkcji roślinnej:				
a) folwarcznej	412	99	1,344	09
b) pole tytoniowe	40	74	31	98 ¹ / ₂
Razem	4,529	44 ¹ / ₂	5,426	70
Po strąceniu wydatków	—	—	4,529	44 ¹ / ₂
Pozostaje czysty dochód	—	—	897	25 ¹ / ₂
Czyli z 1 morga 28 zł. 03 ct.				

X. Kronika szkoły.

Przy egzaminach obecny był Dr. Ignacy Szyszyłowicz, a w ciągu roku odwiedził szkołę Radca ministeryalny Władysław Struszkiewicz, tudzież członkowie Towarzystwa leśnego z swym przewodniczącym J.O. Księciem W. Czartoryskim, gdy wracali z Walnego Zgromadzenia z sąsiednich Ułaszkowic.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy.

Jagielnica 23. sierpnia 1898.

Antoni Swieżawski w. r.

Sprawozdanie roczne Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach

o szkole za 1897/8 rok szkolny od 30. czerwca 1897 r.
do 1 lipca 1898 r. i o gospodarstwie przy szkole za rok 1897.

A) Szkoła.

I. Skład nauczycielski.

- 1) Dr. Józef Pawłowski, pr. kierownik szkoły i nauczyciel fachowy od 25. sierpnia 1897 r. (poprzednio kierownik w Horodence).
- 2) P. Ludwik Kawecki, pr. nauczyciel pomocniczy fachowy od 25. sierpnia 1897 r. (Poprzednio praktykant nauczycielski w Horodence.)
- 3) P. Zygmunt Ziemiański, nauczyciel do nauk elementarnych, jak i w roku poprzednim.
- 4) P. Adolf Poniński, kandydat na nauczyciela fachowego od 25. sierpnia 1897 r. (poprzednio w tymże charakterze był w Jagielnicy).
- 5) Ks. gwardyan Ojciec Reformat Zygmunt Janicki, katecheta szkolny, jak i w roku zeszłym.
- 6) P. Tadeusz Cholewa, instruktor do robót praktycznych od 25. sierpnia 1897 r. (poprzednio instruktor w Jagielnicy.)

II. Wykaz uczniów.

Rok III. nauki.

Liczba porządkowa	Imię i nazwisko ucznia	Urodzenie		Wyznanie	Pochodzenie	Przygotowanie nauk. przed wstąpieniem do szkoły rolniczej	Uwaga
		Data	Miejsce				
1	Binduga Walenty	8 I 1876	Łukowice pow. Rzeszów	rzym. kat.	syn gospod.	uczył się prywatnie	Wydalony Ukończyli szkołę
2	Brodacki Paweł	28 VI 1876	Wsoka pow. Jasło	"	"	szkoła lud. i nauki dopł.	
3	Ćwikowski Jan	23 V 1879	Czerniech pow. Nowy Sącz	"	"	5 klas szk. ludowej	
4	First Jakób	17 I 1879	Sietnica pow. Gorlice	"	"	szk. lud. i dopeł. nauki	
5	Knap Stanisław	23 III 1877	Ziębniów pow. Mielec	"	"	szkoła lud.	
6	Morończyk Michał	6 IV 1878	Brzeszcze pow. Biłża	"	"	szkoła lud.	
7	Susz Karol	30 X 1877	Brzeszcze pow. Biłża	"	"	szk. lud. i dopeł. nauki	
8	Wilczek Józef	1 I 1878	Bestwina pow. Biłża	"	syn wyrob.	szkoła lud.	

Rok II. nauki.

Liczba porządkowa	Imię i nazwisko ucznia	Urodzenia		Wyznanie	Pochodzenie	Przygotowanie nauk. przed wstąpieniem do szkoły rolniczej	Uwaga
		Data	Miejsce				
9	Chajec Władysław	21 IX 1878	Kamienica górna pow. <i>Pilzno</i>	rzym. kat.	syn gospod.	szkoła lud.	Dostali promocję na rok III.
10	Chrapusta Józef	26 XI 1879	Sukmana pow. <i>Brzesko</i>	"	"	2 kl. gimn.	
11	Drózd Paweł	6 VIII 1879	Rudna wł. pow. <i>Rzeszów</i>	"	"	szkoła lud. i element.	
12	Falgier Antoni	13 V 1879	Albigowa pow. <i>Łańcut</i>	"	"	szkoła lud.	
13	Haduch Ignacy	29 I 1880	Pisarzowice pow. <i>Łańcut</i>	"	"	"	
14	Jarnot Ludwigo	6 XI 1880	Brzeszcze pow. <i>Biała</i>	"	"	"	
15	Kogutowicz Maryan	7 XII 1878	Radziechowice pow. <i>Wieliczka</i>	"	syn oficjal. prywat.	4 klas. szk. ludowej	
16	Pająk Józef	18 III 1880	Pisarzowice pow. <i>Biała</i>	"	syn gospod.	szkoła lud.	
17	Pelc Antoni	25 V 1877	Albigowa pow. <i>Łańcut</i>	"	"	"	
18	Sokalski Antoni	9 VI 1880	Ostrów pow. <i>Sokalski</i>	"	"	"	
19	Starzyński Roman	10 VI 1880	Halicz pow. <i>Stanisławów</i>	"	syn oficjal. prywat.	3 kl. gimn.	
20	Walczyk Marcin	9 XI 1878	Brzeszcze pow. <i>Biała</i>	"	syn gospod.	szkoła lud.	
21	Wilczek Jan	11 VI 1880	Bestwina pow. <i>Biała</i>	"	"	"	Dostali promocję na rok III.
22	Wójcik Józef	2 III 1880	Brzeszcze pow. <i>Biała</i>	"	"	"	

Rok I. nauki.

Liczba porządkowa	Imię i nazwisko ucznia	Urodzenia		Wyznanie	Pochodzenie	Przygotowanie nauk. przed wstąpieniem do szkoły rolniczej	Uwaga
		Data	Miejsce				
23	Kamiński Franciszek	15 VII 1881	Wieprz pow. <i>Żywiec</i>	rzym. kat.	syn gospod.	szk. lud. i dopełn. nauki	Dostali promocję na rok II nauki.
24	Kurowski Franciszek	5 IX 1877	Jawornik pow. <i>Myslenice</i>	"	"	"	
25	Łękawski Tadeusz	7 X 1880	Łączka pow. <i>Jasło</i>	"	syn leśniczego	1 kl. gimn.	Wydalony
26	Mika Antoni	1 I 1882	Bestwina pow. <i>Biała</i>	"	syn gospod.	3 kl. szkoły ludowej	
27	Pająk Jan	9 IX 1879	Hecznorowice pow. <i>Biała</i>	"	"	szkoła lud.	Dostali promocję na rok II nauki.
28	Pietras Franciszek	4 IV 1879	Wola Justowska pow. <i>Kraków</i>	"	"	"	
29	Przebiegłec Józef	1 I 1881	Kawęczyn pow. <i>Mielec</i>	"	"	"	Opuścił szk. z pow. chor.
30	Podoba Ludwik	11 X 1879	Jawornik pow. <i>Myslenice</i>	"	"	"	
31	Sołtys Stanisław	3 IV 1881	Jawornik pow. <i>Mielec</i>	"	"	"	Wydalony
32	Sopata Michał	5 VI 1882	Czernice pow. <i>Nowy Sącz</i>	"	"	"	Wydalony
33	Ryngler Karol	21 XII 1881	<i>Tarnów</i>	"	syn urzęd.	6 kl. szk. ludowa	Wydalony
34	Trojniar Andrzej	11 X 1878	Albigowa pow. <i>Łańcut</i>	"	syn gospod.	szkoła lud.	Dostali promocję na rok II nauki.
35	Wójcik Stanisław	29 X 1879	Lisów pow. <i>Jasło</i>	"	"	"	

Z powyżej podanej tablicy wynika, że w ubiegłym roku szkolnym było uczniów na III. roku nauki 8, na II. roku 14, na I. roku 13, czyli razem 35 uczniów w szkole.

Z tej liczby ukończyło 7 z uczniów III. roku, przyczem

z postępem bardzo dobrym	3,
z „ „ dobrym	2,
z „ „ dostatecznym	2,

jeden zaś został wydalony.

Z roku II. nauki 13 otrzymało promocyę na III. rok, a mianowicie :

z postępem celującym	1, Kogutowicz Marian
„ „ „ bardzo dobrym	1,
„ „ „ dobrym	5,
„ „ „ dostatecznym	6,

a jeden został wydalony.

Z roku I. nauki 8 otrzymało promocyę na II. rok, a mianowicie :

z postępem bardzo dobrym	3,
„ „ „ dobrym	1,
„ „ „ dostatecznym	4,

wydalono w ciągu roku 4, a jeden z powodu choroby sam opuścił zakład.

Klasyfikacya ta została dokonana na podstawie całorocznych danych o uczniach i na podstawie egzaminu odbytego 1. i 2. lipca 1898 roku, w obecności profesora szkoły dublańskiej, Dr. Ignacego Szyszłowicza.

Według wieku dzielili się uczniowie w ten sposób:

po 21 lat	3
„ 20 „	4
„ 19 „	5
„ 13 „	9
„ 17 „	8
„ 16 „	4
„ 15 „	2

Razem . . . . . 35 uczniów,

a więc przeciętny wiek około 18 lat.

Wyznania wszyscy rzymsko-katolickiego. Według pochodzenia dzielili się uczniowie w ten sposób, było :

synów gospodarzy włościan	89%
„ oficyalistów	8%
„ innych zawodów	3%

Według zaś powiatów było :

z Bialskiego	10	czyli około	30%
„ Łańcuckiego	4	„ „	11%
„ Mieleckiego	3	„ „	8%
„ Jasielskiego	3	„ „	8%
„ Rzeszowskiego	2	„ „	6%
„ Nowo-Sądeckiego	2	„ „	6%
„ Myślenickiego	2	„ „	6%

a zaś po jednym z powiatów: Żywieckiego, Krakowskiego, Tarnowskiego, Brzeskiego, Gorlickiego, Pilzneńskiego, Wielickiego, Stanisławowskiego i Sokalskiego.

Przygotowaniem uczniów, przed wstąpieniem ich do szkoły rolniczej, była głównie szkoła ludowa, mianowicie :

ze szkoły ludowej	30	czyli około	86%
z 1, 2, 3 klasy gimn	3	„ „	8%
ze szkółki chmielarskiej	1	„ „	3%
z prywatnego przygotowania	1	„ „	3%
Razem	35	„ „	100%

Z ukończonych 7 uczniów:

przyjęli obowiązki cfcyalistów	5	czyli	około	72%
do seminaryum nauczycielskiego wstąpił 1 „ „	1	„	„	14%
do wojska wzięty	1	„	„	14%
Razem	7	czyli	około	100%

Na początku roku szkolnego 1897, zgłosiło się do szkoły 20 uczniów, z tej liczby przyjęto 14, na rok I. uczniów 13, na rok II. jednego.

III. Podział godzin.

Dnie	Godziny	I.	II.	III.	
Poniedziałek	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—4	Polski Polski Rachunki Wstęp do uprawy (Fizyka) Geografia Kaligrafia	Praktyka	Hodowla Hodowla Uprawa Polski Miernictwo Miernictwo	Od Wielkanocy mleczarstwo
Wtorek	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—4	Praktyka	Rachunki Rachunki Uprawa Polski Chemia Chemia	Hodowla Gospodarność Rachunki Rachunkowość Polski	
Środa	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—5	Rachunki Polski Wstęp do hodowli (Chemia) Wstęp do hodowli (Chemia) Wstęp do hodowli (Zoologia) Ćwiczenia strażackie	Uprawa Uprawa Rachunki Polski Geografia Ćwiczenia strażac.	Praktyka Ćwiczenia strażac.	
Czwartek	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—4	Rachunki Polski Wstęp do uprawy (Botanika) Wstęp do uprawy (Botanika) Rachunki	Praktyka	Uprawa Uprawa Rachunki Polski Hodowla Uprawa roślin	
Piątek	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—4	Praktyka	Rachunkowość Hodowla Uprawa Rachunkowość Hodowla Historia	Uprawa Gospodarność Hodowla Rachunki roln. Pogadanki Pogadanki	
Sobota	8—9 9—10 10—11 11—12 2—3 3—4 4—5	Polski Rachunki Historia Kaligrafia Rysunki Religia	Polski Hodowla Hodowla Kaligrafia Rysunki Rachunki Religia	Praktyka Religia	

Paazy: o 9. g. minut 5; o 10. g. 15 min.; o 11. g. 10 min.; o 3. g. 5 min.

Z tego rozkładu godzin wynika, że tygodniowo wypadła następująca ilość godzin wykładowych z każdego przedmiotu :

Liczba porządkowa	Przedmiot	I.	II.	III.	Razem w szkole
		g o d z i n			
1	Religia	1	1	1	3
<i>Nauki ogólno-kształcące.</i>					
2	Język polski	5	3	3	11
3	Rachunki	5	4	2	11
4	Geografia	1	1	—	2
5	Historja ojczyzna	1	1	—	2
6	Kaligrafia	2	1	—	3
7	Rysunki	1	1	—	2
<i>Nauki przyrodnicze.</i>					
8	Wstęp do uprawy roślin } Botanika i fizyka, niezbędne wiadom.	3	—	—	3
9	Wstęp do hodowli } Niezbędne wiadomości z chemii i zoologii.	3	2	—	5
<i>Nauki fachowe.</i>					
10	Uprawa roślin	—	4	5	9
11	Hodowla zwierząt domowych	—	4	5	9
12	Nauka gospodarności	—	—	2	2
13	Prowadzenie ksiąg rachunkowych	—	2	1	3
13	Rachunki rolnicze	—	—	1	1
15	Pogadanki gospodarcze	—	—	2	2
16	Miernictwo, a od Wielkiejnoicy zamiast niego mleczarstwo	—	—	2	2
Razem godzin tygodniowo		22	24	24	

8 g.

Godziny wykładowe były podzielone między nauczycielami w ten sposób:

	Ilość godzin			Razem
	I.	II.	III.	
1) Dr. Józef Pawłowski udzielał:				
Uprawy roślin	—	4	—	} 6
Nauki gospodarności	—	—	2	
Prowadzenia ksiąg rachunkowych	—	—	1	
Rachunki rolnicze	—	—	1	
Pogadanki gospodarskie	—	—	2	
Razem	—	4	6	10
2) P. Ludwik Kawecki udzielał:				
Historji ojczystej	—	1	—	} 17
Wstęp do uprawy (Wiadomości z botaniki i fizyki.)	3	2	—	
Hodowla zwierząt domowych	—	4	—	
Uprawy roślin	—	—	5	
Miernictwo, a od Wielkiej Nocy Mleczarstwo	—	—	2	
Razem	3	7	7	17
3) P. Adolf Poniński udzielał:				
Wstęp do hodowli zwierząt (Wiadomości z chemii domowych i zoologii.)	3	—	—	} 10
Hodowli zwierząt domowych	—	—	5	
Prowadzenie ksiąg rachunkowych	—	2	—	
Razem	3	2	5	10
4) P. Zygmunt Ziemiański udzielał:				
Języka polskiego	5	3	3	} 30
Rachunków	5	4	2	
Geografii	1	1	—	
Historji ojczystej	1	—	—	
Kaligrafii	2	1	—	
Rysunków	1	1	—	
Razem	15	10	5	30
5) Ks. katecheta	1	1	1	3

6) P. Teofil Sochaniewicz, krajowy nauczyciel weterynaryi, udzielał weterynaryi wraz z anatomią i fizyologią zwierząt na III. roku, a na drugim roku tylko tę ostatnią od początku roku szkolnego, aż do października 1897 r.

IV. Wycieczki.

Uczniowie III. roku, kolejno po 2 i po 1, odbywali w różnych czasach wycieczki na sąsiednie jarmarki bydła, świń i koni, pod każdorazowem kierownictwem jednego z fachowych nauczycieli, a to w celu obznajomienia się z handlem bydła i poniekąd z obecnym stanem hodowli w okolicy. Następnie z końcem roku szkolnego uczniowie, kończący szkołę, odbyli kilkudniową wycieczkę z kierownikiem szkoły Dr. Józefem Pawłowskim na Szląsk dla zwiedzenia gospodarstw włościańskich i mleczarni włościańskich.

V. Środki naukowe.

W ubiegłym roku szkolnym zostały zakupione następujące środki naukowe:

1) Biblioteka.

- Kubali: Dzieje powszechne I. tom 3 i IV. 1.
 Bibl. Zukerkandla: Nr. 6, 8, 9, 11, 12, 55, 78, 79, 80, 90, 95, 139, 140, 162, 177.
 Biblioteka Mrówki: Nr. 3, 13, 19, 21, 30, 58, 79, 82—83, 101, 102, 104, 116, 117, 121, 122, 136—137, 138, 140, 167, 177, 201, 260—261, 262—263.
 Tomy 41, 84—86, 181—183, 147—151 i 123—127.
 Bałucki: Pańskie Dziady.
 Bigo: Nowy skorowidz Galicyi
 Boek: Budowa ciała ludzkiego.
 Dubiecki: Historia literatury polskiej, 2 tomy.
 Hofmana: Skazaniec.
 — Irena, powieść z czasów Domicyana.
 Kanaan: Syberya, 3 tomy.
 Orzeszkowa: Cham.
 — Nad Niemnem.
 Prus: Placówka.
 Rodziewiczówna: Hrywda.
 Słowacki: Dzieła, 2 tomy.
 Suszyński: Harfiarz.
 Tatomir: Geografia i statystyka.
 Ujejski: Żywe słowa Jeremiego.
 Ustawa gorzelniana.
 „ o rybołówstwie.
 „ o ochronie własności polowej.
 „ wojskowa.
 „ zasadnicza o wyborach.
 Wilczyński: Woły robocze.
 V. d. Golz: Betriebslehre.
 „ Taksationslehre.
 Encyklopedia wiadom. użytecz. Areta.
 Rogoziński: Wyprawy.
 Zaborowski: Człowiek przedhistoryczny.
 Heckel: Podział pracy.
 Berenstein: O życiu roślin i zwierząt.

Berenstein: Fantazyjna podróż.
 „ Człowiek jakim jest.
 „ Przekształcenie i ruch.
 Lubbock: Powaby życia.
 Jeske: Pedagogika.
 Dygasiński: Psychologia wychow.
 Scholtz: Wady charakteru dziecinnego.
 X. Y. 100-letnia walka narodu polskiego.
 Sienkiewicz: Pisma XIX. i XXIX.

Oprócz tego były prenumerowane: „Gazeta rolnicza“, „Gospodarz słażki“, „Kuryer rolniczy“, „Rolnik“, „Tygodnik rolniczy“, „Niedziela“, „Polak“.

2) Okazy.

- 1) Preparat spirytusowy rozwoju pszczoły.
- 2) Preparat spirytusowy rozwoju pstrąga.

3) Pole doświadczalne.

Były robione w 1897/8 r. doświadczenia z nawozami handlowymi na polu w rotacyi, według programu stacyi dublańskiej, z tą tylko różnicą, że było dodane poletko z obornikiem, wapnem i pojedynczymi nawozami handlowymi. Poletka wykazały znaczne różnice, jak w ziarnie tak i w słomie owsa, którym były obsiane, tak, że działanie superfosfatu i chilijskiej saletry było widoczne.

Rezultaty szczegółowe przesłano stacyi dublańskiej.

4) Doświadczenia i demonstracye z karmą.

Robiono doświadczenia z karmieniem makuchem lnianym, dla przekonania się o wydajności mleka i o opłacaniu się podobnej karmy; dalej z otrębami z ospą kukurydzianą; próby robiono z 8, 4 i 3 razowem zadawaniem paszy, ze względu na wydajność mleka.

Doświadczenia te będą powtarzane jeszcze w r. 1898 i dopiero wtedy rezultaty będą podane do wiadomości.

5) Mleczarnia.

Uczniowie pod kierownictwem nauczyciela fachowego zajmowali się wyrabianiem masła i różnych gatunków serów: twardych i deserowych, chudych i tłustych.

Dla ogólnego kształcenia wychowanców i pobudzenia ich umysłu do samodzielnej, dodatniej pracy, zostały zaprowadzone w tym roku szkolnym niedzielne odczyty i lektury, odbywane wobec całej szkoły. Odczyty miewają uczniowie sami, wypracowują je na dowolnie przez nich wybrany temat, pod kierownictwem jednego z nauczycieli. Odczyty te, o ile dało się stwierdzić, przyniosły pożądaną korzyść.

VI. Kronika Szkoły.

W 1897/8 roku szkolnym odbył się jednoroczny kurs rolniczy dla nauczycieli szkół ludowych. W kursie tym brało udział 10 nauczycieli ludowych, z różnych stron kraju. Wykłady były prowadzone przez nauczycieli fachowych szkoły.

Wizytacyę szkoły odbyli po dwa razy w ciągu roku, radca rządowy Władysław Struszkiewicz i profesor szkoły dublańskiej dr. Ignacy Szyszyłowicz.

W ubiegłym roku szkolnym był urządzony przez uczniów, pod kierownictwem nauczycieli wieczorek listopadowy i obchód styczniowy; następnie obchód Mickiewicza, na który zjawiła się i cała gmina kobiernicka, przez szkołę zaproszona.

B) Gospodarstwo w 1897 r.

Rok 1897 był dla gospodarstw tej okolicy klęską, z powodu ciągłych deszczów na wiosnę, tak, że obsiewy jare odbywały się dopiero w czerwcu. Osobliwie niekorzystnie oddziałał ten rok mokry na gospodarstwo szkolne, które i tak ma grunta mokre, zakwaszone i ciężką glebę z ilowym podglebiem, tak, że plony były prawie żadne; oziminy zaś na rok 1898 też nie dało się obsiać, gdyż nie były jeszcze z końcem sierpnia pola pokładane pod nie, nie mówiąc już o orce posiewnej.

Co się tyczy inwentarza żywego, to w inwentarzu roboczym, składającym się tu z 4 koni, zaszły o tyle tylko zmiany, że dwa stare konie, po 15 i 12 lat, zostały wybrakowane i sprzedane za 110 zł., a na ich miejsce kupiono dwa młode konie za 260 zł.

Inwentarz żywy produkcyjny, stanowiła obora i chlewnia. Obora prawie cała była rasy mieszanej i miała na celu produkcję mleka.

Od września zaczęto zaprowadzać oborę czystej rasy czerwonej polskiej, usuwając przedewszystkiem sztuki stare, chorobliwe i mało mleczne, zastępując je nowemi, rasy krajowej. Skupowano je od włóścian na jarmarkach lub wprost od gospodarzy. Z nowo zakupionych trzeba było, po dłuższym badaniu, też brakować sztuki chorobliwe, mało mleczne i t. p. Ta procedura przy zmianie obory przyniosła i przyniesie jeszcze na razie znaczne koszta, jednakże wobec dodatnich własności naszego krajowego bydła, która przy należytym chowie nie długo stanie w zawody z najlepszymi rasami cudzoziemskimi, wprost niemożliwem było, by szkoła rolnicza, położona w centrum tej rasy, nie wzięła udziału w chowie naszego bydła i jego ulepszeniu.

Ogółem z wyżej wymienionego powodu wybrakowano i sprzedano:

z 13 krów	.	.	.	.	5	} za 611 złr. 60 ct.
z 2 jałówek	.	.	.	.	1	
z 3 cieląt	.	.	.	.	2	

Razem z 18 sztuk sprzedano 8 sztuk.

Zakupiono 1 buhajka . . . . . za 60 złr.

8 krów . . . . . za 468 złr.

Z tych jedna krowa została sprzedana za 62 złr. 50 ct., a jedna zginęła przy ocieleniu, cielę pozostało.

Trzoda chlewna z powodu bliskiego pokrewieństwa i rakowatych objawów została zredukowana do jednego knura, dwóch macior i dwóch loszek, jednak i te 5 sztuk nie są zdolne do hodowli, więc postanowiono je opaść i sprzedać, a założyć chlewnię rasy polskiej z pomocą C. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego.

Gospodarstwo szkolne w swem cyfrowem zestawieniu przedstawia się w następujący sposób:

Dług.

Mienie.

I. Grunt i budynki.					
	zł.	ct.		zł.	ct.
Czynsz dzierżawny z folwarku	786	—	Koszt adaptacji stajni do umorzenia w latach następnych $\frac{4}{10}$	30	20
„ „ z mleczarni	50	—	Koszt budowy szopy do umorzenia w latach następnych $\frac{5}{10}$	176	31
Koszt adaptacji stajni w latach następnych $\frac{5}{10}$	37	72	Zwrot za ogród oddany do użytku nauczycieli	20	—
Koszt budowy szopy w latach następnych $\frac{6}{10}$	211	57			
II. Inwentarz martwy.					
Wartość na początku 1897 r.	738	70	Wartość z końcem 1897 r.	664	83

Dług.

Mienie.

III. Inwentarz żywy.

a) *Robocze konie.*

Wartość z początkiem 1897 r.	zł.	ct.	Wartość z końcem 1897 r.	zł.	ct.
	245	04		357	50

b) *Bydło rorate.*

Wartość z początkiem 1897 r.	1725	64	Wartość z końcem 1897 r.	1147	76
------------------------------	------	----	--------------------------	------	----

c) *Trzoda chlewna.*

Wartość z początkiem 1897 r.	450	--	Wartość z końcem 1897 r.	172	50
------------------------------	-----	----	--------------------------	-----	----

IV. Zapasy.

a) *Naturalia.*

Wartość zapasów z początkiem 1897 r. (Plony polow. materiał drzewny, pasza, nawóz i t. p.)	2066	55	Wartość zapasów z końcem 1897 roku (Plony polowe, materiał drzewny, pasza, nawozy i t. p.)	1607	76
---	------	----	---	------	----

b) *Gotówka*

Obrót pieniężny w gospodarce.

W kasie gospodarstwa winno być z początkiem 1897 r.	390	87	W kasie gospodarstwa winno być z końcem 1897 r.	--37	83
Z końcem 1897 r.	37	83			

Zestawienie sumaryczne.

Suma długu	6702	09	Suma wartości majątku	4176	86
Wobec przychodu	4176	86			
Okazuje się niedobór	2525	23			

Kobiernice 29 listopada 1898.

Dr. Józef Pawłowski w. r.

SPRAWOZDANIE

Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie.

za rok szkolny 1897/8.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Celem krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest wykształcenie ogrodników, uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich. Do tego celu zdąża szkoła nie tylko przez udzielanie wychowankom swoim zawodowej wiedzy, ale także przez ugruntowanie i uzupełnienie wykształcenia ogólnego, jakie ze szkoły ludowej przynoszą i przez pielęgnowanie ich strony moralnej i religijnej.

Do szkoły może być przyjęty każdy kandydat, który :

1) wykaże się, że ukończył z dniem przyjęcia przynajmniej 15 rok życia, odbył z dobrym postępem obowiązkową naukę w szkole ludowej, jest fizycznie i umysłowo zdrów i nienaganych obyczajów ;

2) w terminie przez Dyrekcją oznaczonym złoży egzamin wstępny, służący do ocenienia, czyli kandydat jest w ogóle dostatecznie rozwinięty, ażeby mógł korzystać z nauk w tej szkole udzielanych. Kandydaci, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, a czynią zadość powyżej wymienionym warunkom, mają pierwszeństwo do przyjęcia.

Koszta utrzymania ucznia w zakładzie wynoszą 165 złr. rocznie, za co otrzymuje mieszkanie, pościel, wikt, pranie światło, ubranie, prócz bielizny i obowiązków w które każdy wstępujący do zakładu zaopatrzony być powinien dostatecznie z domu.

Synowie ubogich rodziców mogą być przyjęci na koszt funduszu krajowego.

Nauka trwa trzy lata, a rok szkolny rozpoczyna się z początkiem kwietnia każdego roku.

Przy końcu każdego półrocza szkolnego składają uczniowie egzamin ze wszystkich nauk udzielanych w tym czasie, jakoteż z nabytej wprawy w wykonywaniu prac i czynności zawodowych.

O wyniku egzaminu zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z każdego przedmiotu nauki, nie może przejść na rok wyższy. Pozwolenie do powtarzania zaniedbanego roku udzielić może Wysoki Wydział krajowy na przedstawienie kierownika szkoły, jeżeli uczeń wytrwałą pracą i wzorowem zachowaniem się na to zasługuje.

Po ukończeniu całego trzechletniego kursu nauk zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo „ukończenia nauk“, wystawione według wzoru przez Wysoki Wydział krajowy zatwierdzonego. Jeżeli zaś uczeń egzaminu tego z postępem przynajmniej dostatecznym nie złoży otrzymuje świadectwo odbycia całego kursu nauk ze stopniem niedostatecznym nabyciej w szkole wiedzy. Innych świadectw szkoła nie wydaje.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Kierownik zakładu i nauczyciel fachowy Maciaszek Wojciech, uczył: sadownictwa, warzywnictwa, kwaciarstwa szklarniowego, uprawy chmielu, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

2. Katecheta ks. W. Okulicki udzielał nauki religii.

3. Nauczyciel fachowy Kurowski Antoni uczył: kwaciarstwa gruntowego, hodowli drzew i krzewów ozdobnych, botaniki ogrodniczej, ogólnych zasad ogrodnictwa i zoologii, zastosowanej do ogólnych potrzeb ogrodnika.

4. Nauczyciel do nauk ogólnie kształcących Tabeau Wiktor uczył języka polskiego i niemieckiego, arytmetyki i geometryi, geografii, historii polskiej, chemii, fizyki, rysunków, kaligrafii, miernictwa i niwelacji.

5. Instruktor K. Ligęza dozorował uczniów w zakładzie i podczas zajęć praktycznych.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka jest teoretyczna i praktyczna i obejmuje następujące przedmioty:

a) Z nauk ogólnie kształcących i podstawowych:

1. religia, 2. język polski, 3. język niemiecki, 4. arytmetyka i geometrya, 6. fizyka, 7. chemia, 8. botanika ogólna i szczegółowa, 9. rysunki, 10. praktyczne miernictwo i niwelacja, 11. zoologia, 12. kaligrafia.

b) Z nauk zawodowych:

1. ogólne zasady ogrodnictwa, 2. warzywnictwo, 3. sadownictwo, 4. kwaciarstwo gruntowe i szklarniowe, 5. hodowla drzew i krzewów ozdobnych, 6. zasady zakładania i utrzymywania ogrodów.

c) Z nauk pomocniczych:

1. uprawa chmielu, 2. uprawa wikliny koszykarskiej, 3. pszczelnictwo.

Treść (jakoteż sposób nauczania) wszystkich powyżej wyliczonych nauk została wyczerpująco podaną w poprzednich sprawozdaniach dyrekeyi. Nauka teoretyczna odbywa się w izbach szkolnych i bywa popieraną (o ile na to środki i zbiory naukowe szkoły pozwalają) demonstracyami w szkole i w ogrodzie. Nauka przedmiotów zawodowych i pomocniczych bywa zawsze demonstrowaną w ogrodzie i stwierdzaną licznymi przykładami tak podczas ćwiczeń praktycznych w ogrodach szkolnych i w ogrodzie miejskim, jakoteż w ogrodach prywatnych do których uczniowie od czasu do czasu wycieczki odbywają. Podręczników używają uczniowie tylko przy nauce przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych, (z wyjątkiem fizyki, chemii i botaniki), nauk zawodowych i pomocniczych uczą się uczniowie z wykładu nauczyciela, który w sposób możliwie najzrozumialszy i treściwy nauki udziela, a przy powtarzaniach i demonstracyach według potrzeby uzupełnia i objaśnia.

Naukę praktyczną pobierali uczniowie przede wszystkim w ogrodach szkolnych i w ogrodzie miejskim, niemniej w ogrodach prywatnych, o ile te materiału potrzebnego do nauki dostarczały, a którego ogród szkolny na razie dostarczyć nie mógł.

W ogrodach szkolnych uczyli się uczniowie praktycznie przyrządzania kompostów, uprawy ziemi, rozmnażania, uprawy i przechowywania roślin warzywnych i produkcji nasion, dalej rozmnażania, uprawy, i hodowli drzew i krzewów owocowych i ozdobnych, oraz prowadzenia drzew owocowych w formach karłowych, uprawy roślin, kwiatowych, gruntowych, uprawy chmielu, wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa, wreszcie hodowli roślin szklarniowych, utrzymania trawników, wysadzania kłębów i kwietników kobiercowych.

Nauka teoretyczna bywa udzielaną w szkole przede wszystkim w okresie zimowym. W okresie letnim, w którym uczniowie głównie nauką praktyczną są zajęci, odbywa się nauka tylko z przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych w szkole, co szczegółowo poniżej jest uwidocznione.

A) W okresie letnim (od 1. kwietnia do 30 września) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem
		I. R.	II. R.	III. R.	
Ks. Katecheta	Religia	1	1	1	3
Kierownik zakładu	Sprawozdania tygodniowe	1	1	1	1
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	1	1	—	2
Naucz. W. Tabeau	Język polski	2	1	—	3
	„ niemiecki	2	1	—	3
	Arytmetyka i geometrya	2	1	—	3
	Fizyka	1	—	—	1
	Miernictwo i niwelacja	—	2	—	2
	Rysunki	2	2	2	6
	Razem	12	10	4	24

B) W okresie zimowym (od 1. października do 31 marca) udzielano następujących przedmiotów.

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodn. godz.			Razem	Ogółem
		I. R.	II. R.	III. R.		
Katecheta ks. Okulicki	Religia	1	1	1	3	3
Kierownik W. Maciaszek	Warzywnictwo	—	2	2	4	
	Sadownictwo	2	2	3	7	
	Kwiaciarstwo szklarniowe	—	—	3	3	
	Pszczelnictwo	—	1	—	1	
	Uprawa chmielu	—	1	—	1	
	„ wikliny	—	1	—	1	17
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	2	2	—	4	
	Zoologia	1	—	—	1	
	Zasady ogrodnictwa	2	—	—	2	
	Kwiaciarstwo gruntowe	2	2	—	4	
	Krzewoznawstwo	—	2	—	2	
	Teorya zakładania parków	—	—	2	2	15
Naucz. W. Tabeau	Język polski	2	2	1	5	
	„ niemiecki	2	2	1	5	
	Arytmetyka i geometrya	4	3	1	8	
	Geografia i historia	2	2	—	4	
	Fizyka	1	—	—	1	
	Chemia	—	2	1	3	
	Rysunki	2	2	2	4	
	Kaligrafia	2	1	—	3	33
	Razem	25	28	17	68	68

IV. Środki naukowe szkoły.

Do środków naukowych szkoły przybyło: jeden fascykuł roślin, obejmujący około 80 gatunków; tablice roślin zarodkowych 14, tablice grzybów 10, mały susznik do suszenia owoców i jarzyn ze szkoły ogrodniczej w Geisenheimie nad Renem, maszynka do obierania skórki z owoców i cztery ciepłomierze.

Księgozbiór powiększony został przez oprawienie roczników prenumerowanych czasopism fachowych.

Z czasopism fachowych prenumerowano: Ogrodnik polski, Bartnik postępowy. Wiener Illustrierte Gartenzeitung, Le bulletin horticole, La Revue horticole i le Jardin; z czasopism politycznych: Gazetę lwowską i Nową Reformę.

V. Frekwencja uczniów.

Z początkiem roku szkolnego 1897/8 zgłosiło się o przyjęcie do szkoły ogrodniczej 16 kandydatów, do egzaminu wstępnego przybyło 12 i ci wszyscy zostali przyjęci na I rok nauki, a mianowicie:

Bator Józef
 Chadalski Roman
 Görtz Teofil
 Hass Edward
 Hatschier Kazimierz
 Kumoń Franciszek
 Marszałek Stanisław
 Skorupa Tomasz
 Śmietana Michał
 Taborski Włodzimierz
 Talaga Jędrzej
 Zwoliński Wincenty

Na drugi rok nauki przeszło 5 uczniów, a mianowicie:

Michalski Walenty
 Soroka Józef
 Schubert Józef
 Teliga Tadeusz
 Wojnarki Ignacy

Na III. rok przeszło 7 uczniów:

Baran Wojciech
 Biodrowicz Jan
 Jewniewicz Klemens
 Kulis Józef
 Rozdolski Maciej
 Zaborowski Józef
 Zieleniewski Klemens

Na wszystkich trzech latach nauki zapisanych było 24 uczniów. Wszyscy uczniowie byli religii rzymsko-katolickiej.

Pod względem wieku było

z ukończonym 15 rokiem życia	4
" 16 " "	5
" 17 " "	2
" 18 " "	5
" 19 " "	6
" 20 " "	1
" 22 " "	1

Przygotowanie uczniów przed wstąpieniem do szkoły ogrodniczej przedstawia się, jak następuje:

z ukończoną szkołą ludową I kl.	5
" " " II "	2
" " " III "	2
" " " IV "	9
" " " V "	3
" I klasą gimnazjalną	1
" II " "	2

Według pochodzenia było:

z powiatu brodzkiego . . .	1
" brzeskiego . . .	1
" buczackiego . . .	1
" chrzanowskiego . . .	1
" cieszanowskiego . . .	1
" dąbrowskiego . . .	1
" jasielskiego . . .	1
" krakowskiego . . .	3
" krośnieńskiego . . .	1
" liskiego . . .	1
" łańcuckiego . . .	3
" pilzneńskiego . . .	1
" ropczyckiego . . .	1
" rzeszowskiego . . .	1
" tarnowskiego . . .	1
" trombowelskiego . . .	3
" wadowickiego . . .	1
z gubernii warszawskiej . . .	1

Pod względem stanu i zajęcia rodziców było:

a) synów właścicieli dóbr	1
b) " " realności	3
c) " urzędników państw.	2
d) " oficyalistów prywatnych	2
e) " ogrodników	4
f) " służby folwarcznej	1
g) " rzemieślników	2
h) " rolników	9

W ciągu roku uwolniono 6 uczniów z I. roku nauki, a mianowicie: Görtza Teofila, Kumonia Franciszka, Marszałka Stanisława, Taborskiego Włodzimierza, Talagę Jędrzeja i Zwolińskiego Wincentego, a natomiast przyjęto 5 wychowanków z Zakładu drohowyskiego: Filaczyńskiego Józefa, Gołębiowskiego Karola, Króla Władysława, Kudolskiego Józefa i Leszczyńskiego Konstantego. Z tych Król, Kudolski i Leszczyński

opuścili po kilkudniowym pobycie dobrowalnie szkołę wrzekomo z powodu za wiele nauki i ciężkiej pracy. Michalski Walenty został wydalony.

Z końcem roku szkolnego było przeto w zakładzie na I. roku 8. na II. roku 4, na III. roku 7, razem 19 uczniów.

VI. Egzamina.

Z siedmiu uczniów I. roku złożyło egzamina roczne:

a)	z postępem dobrym:	Chadalski Roman
		Skorupa Tomasz
b)	„ dostatecznym	Bator Józef
	„	Hass Edward
	„	Hatschier Kazimierz
	„	Filaczyński Józef
	„	Gołębiowski Józef

Z czterech uczniów II. roku złożyło egzamina ;

a)	z postępem dobrym:	Schubert Józef
	„	Wojnarski Ignacy
b)	„ dostatecznym	Soroka Józef
	„	Teliga Tadeusz

Z siedmiu uczniów III roku złożyli egzamina :

a)	z postępem bardzo dobrym:	Jewniewicz Klemens
b)	„ dobrym :	Baran Wojciech
	„	Biodrowicz Jan
	„	Kuliś Józef
	„	Rozdolski Maciej
	„	Zaborowski Józef
c)	„ dostatecznym:	Zieleniewski Klemens

Do egzaminu końcowego przystąpiło 7 uczniów, a z tych złożyli:

a)	z postępem dobrym:	Baran Wojciech
	„	Biodrowicz Jan
	„	Jawniewicz Klemens
	„	Rozdolski Maciej
	„	Zaborowski Józef
	„	Kuliś Józef
b)	„ dostatecznym	Zieleniewski Klemens

Z uczniów, którzy w ubiegłym roku szkolnym cały trzechletni kurs nauki ogrodnictwa ukończyli, udali się na dalszą praktykę :

Baran do ogrodów JE. Ks. Sanguszki w Gumniskach.

Biodrowicz do ogrodów Wolińskiego i Kaczyńskiego we Lwowie.

Jewniewicz do ogrodów hr. Pusłowskiej w Warszawie.

Kuliś do ogrodów Zamorskiego w Krakowie.

Rozdolski do c. k. ogrodu botanicznego we Lwowie.

Zaborowski do ogrodów hr Potockiego w Krzeszowicach.

Zieleniewski do ogrodów p. Trzecieckiego w Krośnie.

VII. Wiadomości o byłych uczniach.

Ligięza Kazimierz jest instruktorem przy tutejszej szkole ogrodniczej.

Lichański Władysław ukończył dwuletni kurs nauki w instytucie pomologicznym w Pruszkowie (Szląsk pruski) i został wysłany przez Wysoki Wydział krajowy za granicę celem wykształcenia się w przerobach owoców, jak suszeniu, robieniu powideł i win owocowych.

Drobner Zygmunt kształcił się kosztem kraju w instytucie pomologicznym w Pruszkowie.

Dobosz Paweł pozostaje na praktyce w ogrodzie handlowym Mietscha w Dreźnie, a Strzyż w Mariendorfie pod Berlinem.

Koza Michał jest ogrodnikiem zakładowym w Krynicy. Berlik Henryk pomocnikiem w ogrodach hr. Potockiego w Łańcucie. Jedynek Sebestyan pomocnikiem w ogrodach miejskich w Krakowie.

Szczudło Jan, Walczak Wojciech, Rosenblat Fil w zakładzie ogrodniczym Freegego w Krakowie.

Labuz Czesław pomocnikiem w ogrodach szkoły rolniczej w Czernichowie. Białobok Jan pomocnikiem w ogrodach JE. Ks. Sanguszkich w Gumniskach.

Gunia Wawrzyniec, Gromski Antoni, Zajęczkowski Ant. w c. k. ogrodzie botanicznym w Krakowie.

Szczęśny Józef w ogrodach hr. Załuskiego w Siedliszowicach. Victoryn Mieczysław u p. Bielskiego ogrodnika we Lwowie. Roziński, Prorok, Filipek, Babraj, Banaś, Drobner Bolesław i Wilk Józef przy wojsku. Chwastowicz, Migoń i Schweichler w Ameryce.

O innych dyrekcya bliższych wiadomości nie posiada.

VIII. Sprawy internatu.

W wewnętrznej administracyi nie zaszła od poprzedniego roku żadna zmiana ważniejsza.

Uczniowie mieszczą się w jednej wspólnej sali sypialnej, obok której znajduje się pokój instruktora, aby tenże łatwiej mógł nad nimi wykonywać kontrolę. Sypialnia jest tylko od 8^{3/4} wieczór do rana otwarta; po wstaniu, ubraniu się i odmówieniu modlitwy porannej, bywa zamiatana, a następnie przez cały dzień zamknięta.

Bezpośredni nadzór w zakładzie wykonywuje kierownik przy pomocy instruktora.

Utrzymanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie pod osobistym nadzorem kierownika zakładu. Wikt, ubranie, jakoteż pościel otrzymują uczniowie takie same, jak to już Dyrekcya miała zaszczyt podać w poprzednich sprawozdaniach.

Koszta wiktów uczniów, ubrania pościeli i prania wynosiły 3886 zł. 26 ct.

Sprawione ubrań codziennych i odświętnych za	476 zł. 66 ct.
Burek za	153 „ — „
Czapek i kapeluszy	27 „ 60 „
Sienniki, słoma i siano	59 „ 80 „
Razem	<u>717 złr. 06 ct.</u>

Z biblioteki szkolnej korzystają uczniowie przede wszystkim w okresie letnim w każdą niedzielę i święta, wyjąwszy te, w które odbywają wycieczki naukowe z nauczycielami.

Stan zdrowotny uczniów był zupełnie zadowalniający, gdyż prócz zimnicy żadnej innej poważniejszej choroby nie ulegali. W potrzebie udzielał porady lekarskiej Dr. J. Walczyński, fizyk miejski, zupełnie bezinteresownie, dlatego uważa sobie Dyrekcya za miły obowiązek złożyć Dr. Walczyńskiemu na tem miejscu serdeczne podziękowanie,

IX. Budynki szkolne.

Dobudowana, a przeznaczona na sypialnię dla uczniów część budynku, została zaatakowana przez grzyb domowy. Dyrekcyja zawiadomiła o tem Wysoki Wydział krajowy, który wydelegował kierownika ekspozytury biura meloracyjnego w Tarnowie p. Fr. Vetulaniego w celu zbadania rzeczy na miejscu i przedłożenia szczegółowego sprawozdania.

P. Vetulani po dokładnem zbadaniu orzekł, że wymieniawszy najniższe drzewa, we wszystkich ścianach, usunąwszy podłogę i podsypkę, a zastąpiwszy materiałem nowym, będzie można jeszcze przez parę lat tę część budynku utrzymać.

Koszta naprawy obliczył p. Vetulani na 600 złr., którą to kwotę Wysoki Wydział krajowy na rok 1898 do budżetu wstawił i polecił Dyrekcyi, skoro stosowna pora nadejdzie, natychmiast do powyższych robót przystąpić, co w ciągu lata uskuteczniem zostanie.

X. Ogród szkolny.

W ubiegłym roku szkolnym powiększono kolekcją drzew i krzewów owocowych, matek, która obejmuje obecnie 200 odmian jabłoni, 150 grusz, 50 sliw, 25 czereśni i wiśni, 20 brzoskwiń, 20 moreli, 6 orzechów laskowych, 1 orzecha włoskiego, 3 pigw, 4 nie-szpułek, 20 odmian agrestu, 12 porzeczek, 4 malin i 6 winorośli. Kolekcya truska-wek obejmuje 60 odmian i 5 odmian poziomek. Uzupełniono także kolekcycę róż do liczby 180 odmian.

Mateczne drzewa owocowe, dawniej posadzone, pięknie rosną i zaczynają już potroszę owocować. W tym roku kwitły bardzo obficie, lecz ciągle i zimne deszcze w okresie kwitnienia oddziały bardzo ujemnie na zapylenie kwiatów, wskutek czego nie wiele zawiązało się owoców; jedynie sliwy utrzymały się dostatecznie.

Szkółki drzewek owocowych doskonale się udają i pięknie rosną. Popyt za drzewkami z ogrodu szkolnego jest wielki, tak, że Dyrekcyja zmuszoną była wielu z zamawiających takowych odmówić. Produkcya roczna drzewek owocowych w ogrodzie szkolnym nie dochodzi do 1000 sztuk jedynie z powodu szczupłości terenu, na trzech morgowym obszarze bowiem pomieścić trzeba: drzewa i krzewy owocowe mateczne, drzewa i krzewy używane do parków, plantacyą chmielu, plantacyą wikliny koszykarskiej, najróżnorodniejsze rośliny warzywne celem zaznajomienia uczniów tak z rozpoznawaniem, jakoteż z uprawa takowych, miejsce pod nasienniki, pod inspekta, komposty i ziemie używane w ogrodnictwie, tak, że pod uprawę drzewek owocowych i ozdobnych nie wiele pozostaje miejsca. Wprawdzie do demonstracyi przy nauczaniu ogrodnictwa teren obecny wystarcza, ale ażeby ułatwić nabywanie drzewek owocowych szerszemu ogółowi po cenach niższych, na to jest on za szczupły.

Rośliny warzywne udają się pięknie, a wystawione w październiku podczas wystawy jesiennej, urządzonej staraniem Towarzystwa ogrodniczego w Krakowie, chociaż po za konkursem, zostały odznaczone najwyższą nagrodą bo dyplomem honorowym.

Wynik produkcji ogrodowej był następujący:

Sprzedano drzewek owocowych 700 sztuk po 30 ct. = ...	210 zł. — ct.
„ krzewów owocowych i ozdobnych za	25 „ 62 „
„ kwiatów za	74 „ 23 „
„ jarzyn	290 „ 85 „
Oddano rachunkiem za jarzyny do kuchni przez lato	87 „ 25 „
„ „ „ „ „ „ „ na zimę	89 „ 80 „
Razem	<u>777 złr. 74 „</u>

a więc o 204 zł. 44 ct. więcej, niż w roku zeszłym.

W rachunek ten nie wchodzi drzewka i krzewy tak owocowe jakoteż ozdobne, użyte do obsadzenia ogrodu szkolnego, spora ilość warzyw, na które wcale nie ma zbytu w mieście, a które dla nauki w ogrodzie szkolnym hodowane być muszą, jak kardy, karczochy, jarmuż, boćwina, salsefie, skoszonera, pasternak i różne rośliny do

przypraw w kuchni służące. Oprócz tego wiele warzyw wyprodukowanych zostaje niesprzedanych, bo szkoła nie na targ nie wysłała, by nie robić konkurencji ogrodnikom, głównie z tego się utrzymującym i cała sprzedaż uskutecznia się na miejscu w ogrodzie w miarę zgłaszania się potrzebujących. Postępuje się tak dlatego, że handel nie jest celem szkoły, a powtóre. że nie posiada ona personalu, któryby się wywożeniem na targ i sprzedażą mógł zatrudnić.

XI. Kronika szkoły.

Egzamin z okresu letniego odbył się dnia 1-go i 2-go października pod przewodnictwem Rady Namiestnictwa i Starosty Dra Stanisława Dunajewskiego, w obecności delegata konsystoryalnego ks. kanonika Fr. Leśniaka, delegata Rady powiatowej i Rady miejskiej,

Egzamina roczne odbyły się w dniach 28, 29 i 30go marca, a egzamin końcowy dnia 31-go marca pod przewodnictwem delegata Wysokiego Wydziału krajowego, Dra Ignacego Szyszyłowicza, profesora wyższej szkoły rolniczej w Dublinach, w obecności delegata konsystoryalnego ks. Kanonika Jana Jaworskiego, delegata Rady powiatowej, ks. Kanonika Fr. Leśniaka, delegata Rady miejskiej, W Pana W. Rogoyskiego, posła na Sejm krajowy, Józefa hr. Męcińskiego i JWP. Adolfa Vayhinger, członka Wydziału krajowego.

Odpowiedzie uczniów były przeważnie bardzo dobre.

W ciągu roku raczyli zakład zwiedzić Wład. książę Sapieha, Józef hr. Męciński, Antoni hr. Wodzicki. JE. Dr. Julian Dunajewski, Radca c. k. Rządu. Inspektor krajowych szkół rolniczych lustrował zakład dnia 20 lipca 1897 i 5 lutego 1898.

Dnia 14 czerwca 1897 zwiedził szczegółowo cały zakład c. k. Minister rolnictwa hr. Jan Ledebour, w towarzystwie c. k. Namiestnika, J.E. ks. Eust. Sanguszki, Marszałka krajowego JE, hr. Stan. Badeniego, c. k. Rady rządowego Wład. Struszkiewicza i c. k. Radców ministeryalnych.

Pan Minister znalazł wszystko we wzorowym porządku, wyrażał się bardzo pochlebnie o całości zakładu i przyrzekł mu opiekę.

XII. Wycieczki naukowe.

Oprócz wycieczek naukowych, które uczniowie odbywają w ciągu roku, a osobliwie w porze letniej, w okolice Tarnowa i do pobliskich ogrodów, zwiedzili uczniowie II i III roku w pierwszych dniach października wystawę ogrodniczo-pszczelniczą urządzoną staraniem krakowskiego Towarzystwa ogrodniczego, a przy tej sposobności także c. k. ogród botaniczny, ogrody miejskie, zakład Jozefitów, park Dra Jordana, ogród handlowy, p. L. Treegégo, katedrę na Wawelu i wiele innych kościołów jakoteż gmachów publicznych.

P. T. Właścicielom i Kierownikom powyżej wspomnianych zakładów ogrodniczych składa Dyrekcyja na tem miejscu wyrazy szczerzego podziękowania tak za łaskawe zezwolenie zwiedzenia tychże, jakoteż za udzielanie cennych wskazówek uczniom tak co do pochodzenia, jakoteż i sposobów rozmnażania i hodowli roślin tam oglądanych.

Z Dyrekcyi krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie.

W Tarnowie dnia 30. czerwca 1898.

Wojciech Maciaszek w. r.

